

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Кафедра менеджменту

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
з підготовки та захисту дипломної роботи ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Менеджмент»
освітні програми
«Менеджмент організацій та адміністрування»
«Бізнес-адміністрування»
«Міжнародний бізнес»

Харків-2022

Затверджено на засіданні кафедри менеджменту
Протокол № _____ від _____ 2022 р.

Укладачі: Прохоренко О.В.,
Горбунов М.П.
Данько Т.В.,
Зубкова А.Б.,
Клепікова С.В.
Нащекіна О.М.

Методичні вказівки З підготовки та захисту дипломної роботи ступеня вищої освіти «магістр» за спеціальністю «Менеджмент» / укл. О.В. Прохоренко, М.П. Горбунов, Т.В. Данько, А.Б. Зубкова, С.В. Клепікова, О.М. Нащекіна – Х. : НТУ «ХП», 2022. – 70 с.

Визначено основні вимоги до організації її виконання випускної кваліфікаційної роботи магістра за спеціальністю «Менеджмент». Наведено тематику, загальні вимоги до структури, змісту й оформлення дипломної роботи магістра. Розглянуто особливості підготовки роботи за освітніми програмами «Менеджмент організацій та адміністрування», «Бізнес-адміністрування», «Міжнародний менеджмент».

Рекомендовано для студентів спеціальності «Менеджмент» денної та заочної форм навчання.

ЗМІСТ

Вступ	4
1 Організаційні засади державної підсумкової атестації.....	6
1.1 Загальні положення про дипломну роботу магістра	6
1.2 Призначення керівника та вибір тематики досліджень.....	7
1.3 Важливі терміни	8
1.4 Допуск дипломної роботи до захисту	9
1.5 Організація захисту дипломної роботи в ДЕК	11
1.6 Критерії оцінювання дипломної роботи магістра	13
2 Вимоги до змісту дипломної роботи магістра.....	15
2.1 Зміст і структура дипломної роботи.....	15
2.2 Наукова новизна результатів дипломного дослідження.....	26
2.3 Методи наукового дослідження.....	27
2.4 Стиль викладення результатів дипломної роботи.....	37
3 Вимоги до оформлення дипломної роботи	40
Додаток А Орієнтовна тематика та приклади тем дипломних робіт магістрів зі спеціальності «073 Менеджмент».....	45
Додаток Б Зразки оформлення структурних елементів та правила викладання і оформлення тексту документа.....	50
Додаток В Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел інформації (відповідно до вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 із офіційними виправленнями у 2017 році).....	63

ВСТУП

Магістр – це освітній ступінь, що здобувається на другому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми. Другий (магістерський) рівень вищої освіти відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Ступінь магістра за спеціальністю «Менеджмент» на кафедрі менеджменту в НТУ «ХП» здобувається за освітньо-професійною програмою обсягом 90 кредитів ЄКТС. Мета вивчення навчальних дисциплін за ступенем вищої освіти «Магістр» полягає в освоєнні певних знань в області управління і адміністрування, в отриманні майбутніми фахівцями здатності вирішувати практичні проблеми та складні спеціалізовані задачі у сфері управління організаціями за невизначеності умов і вимог, здійснювати професійну дослідницьку та інноваційну діяльність.

Написання магістерської роботи є завершальним етапом і неодмінною складовою навчання в магістратурі. Магістерська робота є результатом дослідження, яке самостійно здійснюється студентом під керівництвом викладача. Відповідно до навчального плану підготовка магістерської роботи передбачає 450 годин та відповідає 15 кредитам ECTS. Дипломна робота (проєкт) магістра виконується загальним обсягом до 5,0 авторських аркушів (≈ 70- 90 сторінок) за тематикою відповідно до завдань професійної діяльності за матеріалами реальних підприємств або організацій, обов'язково з використанням комп'ютерних технологій як інструмента дослідження, і має містити елементи наукової новизни.

Підготовка дипломної магістерської роботи зі спеціальності 073 «Менеджмент» ґрунтується на таких основних засадах:

- відповідність вимогам галузевих стандартів вищої освіти України;
- відповідність вимогам до підготовки магістрів в Національному технічному університеті «ХП»;
- орієнтація на розвиток компетентностей магістрів згідно з вимогами Національної рамки кваліфікацій України;
- підвищення наукової та практичної цінності основних положень

дипломної магістерської роботи за рахунок орієнтації на її цілі та задачі всіх етапів науково-дослідної роботи студента протягом навчання в магістратурі.

Цілями написання дипломної роботи є:

- застосовувати на практиці теорії та концепції, вивчені за програмою;
- надати результати поглибленого вивчення певної теми;
- розвивати навички студента щодо самостійного планування проведення досліджень.

В процесі підготовки дипломної роботи студент має продемонструвати:

- обізнаність і розуміння напряму дослідження;
- уміння планувати дослідницьку діяльність;
- знання та мотивацію до виконання запланованої дослідницької діяльності;
- здатність формулювати цілі дослідження та конкретні дослідницькі завдання;
- здатність представити проблему через критичну оцінку розроблених теорій та/або моделей з різних літературних джерел та розробка/вибір відповідного інструментарію власного дослідження;
- здатність вивчати проблему за допомогою емпіричного підходу, тобто збирати, обробляти та аналізувати емпіричні дані;
- здатність критично аналізувати різні аспекти реальних компаній з використанням як якісних, так і кількісних характеристик;
- здатність аналізувати зовнішнє середовище, в якому працює компанія;
- здатність робити обґрунтовані та однозначні висновки на основі зібраних даних
- здатність виявляти недоліки в діяльності компанії та робити практичні рекомендації щодо покращення діяльності підприємства. Рекомендації мають бути вичерпними, детальними, актуальними та реалістичними;
- уміння описати та узагальнити результати дослідження у формі грамотно написаної, правильно оформленої дипломної роботи;
- уміння представити та захистити результати роботи перед державною екзаменаційною комісією.

1 ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДСУМКОВОЇ АТЕСТАЦІЇ

1.1 Загальні положення про дипломну роботу магістра

Виконання дипломної роботи магістра є завершальним етапом навчання у вищому навчальному закладі. Дипломна робота магістра – це підсумкова кваліфікаційна робота, яка дає можливість виявити рівень засвоєння студентом теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю на первинних посадах. На підставі захисту дипломної роботи магістра Державна екзаменаційна комісія приймає рішення про присвоєння її автору кваліфікації магістра менеджменту.

Дипломна робота магістра представляє собою оригінальне завершене дослідження у галузі знань 07 «Управління та адміністрування», яке має елементи наукової творчості, теоретичної та практичної новизни. Воно передбачає систематизацію, закріплення та поглиблення теоретичних і практичних знань зі спеціальності, а також застосування їх при вирішенні конкретних наукових та прикладних проблем.

Дипломна робота магістра має засвідчити рівень професійної підготовки випускника, вміння застосовувати здобуті під час навчання у вищому навчальному закладі знання для розв'язання складних науково-практичних завдань, схильність до самостійного наукового пошуку, здатність критично і креативно мислити, вміння чітко висловлювати і аргументувати власну точку зору.

Виконання дипломної роботи передбачає оволодіння методологією наукового дослідження і наявність у випускника практичних навичок науково-дослідницької роботи. Так, під час виконання дипломної роботи магістра студент повинен продемонструвати вміння планувати і проводити наукове дослідження, зокрема, обирати проблему та тему дослідження, визначати об'єкт та предмет дослідження, опрацьовувати фахову наукову літературу, формулювати цілі та завдання дослідження, обирати спеціальні методи проведення дослідження, визначати інформаційні потреби і збирати фактичні дані, обробляти, аналізувати і інтерпретувати отримані дані, робити теоретичні узагальнення та розробляти практичні рекомендації, представляти результати дослідження.

Дипломна робота магістра повинна відповідати кваліфікаційним вимогам стосовно змісту, мати структуру, яка дає змогу продемонструвати логіку зв'язків між окремими частинами роботи, бути оформленою згідно зі стандартами НТУ «ХП».

Основні результати, отримані автором дипломної роботи, підлягають апробації шляхом публікації статей у наукових виданнях, презентації в доповідях на наукових конференціях, семінарах тощо.

1.2 Призначення керівника та вибір тематики досліджень

Кожному студенту, що навчається за освітньої програми (ОП) підготовки магістра, призначається кваліфікований науковий керівник з числа науково-педагогічного складу кафедри.

Діяльність наукового керівника включає час на зустрічі та спілкування з магістрантом, час, витрачений науковим керівником на листування зі студентом, а також час, який керівник присвячує роботі над матеріалами, що надані студентом в процесі дослідження.

Дипломна робота магістра повинна мати науково-прикладний характер, і готується на основі діяльності певного суб'єкта господарювання, при виборі якого слід враховувати спрямованість освітньої програми. Суб'єкти господарювання, на основі діяльності яких рекомендовано виконувати дипломні роботи для різних освітніх програм, наведені в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристики суб'єктів господарювання відповідно до освітніх програм

Освітня програма	Суб'єкти господарювання
Менеджмент організацій і адміністрування	Широке коло організацій будь-якої спрямованості, комерційні і некомерційні: підприємства, установи, громадські об'єднання, тощо.
Бізнес-адміністрування	Організації комерційної спрямованості: підприємства, об'єднання, фінансові установи тощо.
Міжнародний бізнес	Організації комерційної спрямованості, що провадять зовнішньоекономічну діяльність або є суб'єктом міжнародного бізнесу.

Тема дипломної магістерської роботи має відображати основну ідею, завдання, аспекти, які необхідно дослідити. Критерієм вибору теми дослідження є її актуальність щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики в галузі управління. Тема дипломної магістерської роботи повинна також відображати проблематику функціональних напрямів управлінської діяльності і конструюватися на основі виробничих функцій та типових завдань діяльності, що формують складові професійної компетентності магістра. Темі дипломних магістерських робіт формуються відповідно до напрямів науково-дослідної тематики випускової кафедри, сучасних досягнень науки у предметній області

сфери професійної діяльності. Тема дипломної роботи повинна відбивати особливості ОП.

Назва теми повинна бути чіткою, лаконічною та містити однозначне тлумачення. Рекомендований (але не вичерпний) перелік напрямів досліджень за освітніми програмами та приклади формулювання тем дипломних робіт наведені у додатку А.

На початку останнього семестру магістрант за участю керівника обирає тему дипломної роботи (проєкту), узгоджує її з гарантом ОП, оформляє відповідну заяву на ім'я завідувача випускової кафедри. Завідувач кафедри може відхилити формулювання теми, зазначеної в заяві, з таких причин:

- 1) тема не є актуальною;
- 2) формулювання теми не відповідає спеціальності «Менеджмент»;
- 3) формулювання теми не відбиває особливості освітньої програми.

Закріплення тем і керівників кваліфікаційних робіт затверджується наказом ректора. Після виходу наказу тема роботи зміні не підлягає.

1.3 Важливі терміни

Для дипломного проєктування за навчальним графіком відводиться 8 тижнів, однак студентам пропонується розпочати планування свого дослідницького проєкту в першому семестрі навчання в рамках магістерської програми.

При плануванні випускної дипломної роботи студентам необхідно передбачити додатковий час для виконання формальностей, пов'язаних із:

- 1) остаточною перевіркою і схваленням роботи науковим керівником (узгодженням остаточного варіанту роботи з науковим керівником);
- 2) підписанням титульного аркушу та отриманням письмового висновку наукового керівника – принаймні за два тижні до дати захисту;
- 3) перевіркою дипломної роботи на плагіат – мінімум за два тижні до дати захисту;
- 4) отриманням незалежної оцінки (висновку) дипломної роботи від зовнішнього рецензента – принаймні за тиждень до дати захисту;
- 5) перевіркою дипломної роботи на відповідність технічним (форматним) вимогам (нормоконтроль) – принаймні за тиждень до дати захисту;
- 6) отриманням затвердження дипломної роботи завідувачем кафедри менеджменту – не менше ніж за чотири дні до дати захисту;
- 7) внесенням електронної копії остаточного варіанту магістерської роботи в цифровий репозитарій університету (принаймні за два дні до дати

захисту);

8) підготовкою усної презентації результатів (доповідь та презентація в PowerPoint) та роздрукованою слайдів для членів екзаменаційної комісії – принаймні за два дні до дати захисту.

1.4 Допуск дипломної роботи до захисту

До захисту дипломної магістерської роботи допускаються студенти, які успішно та повною мірою виконали навчальний план.

Студент надає розділи роботи керівникові у визначені ним терміни для перевірки відповідності їх змісту завданню.

Випускова кафедра здійснює поточний контроль ходу виконання дипломної магістерської роботи. За три тижні до дати захисту проводиться засідання кафедри за участю студентів (попередній захист). Під час цієї зустрічі студенти представляють чернетки своїх рукописів дипломних робіт, а завідувач кафедри та інші члени кафедри колективно оцінюють прогрес студентів і якість їхніх рукописів, дають рекомендації щодо того, що ще слід зробити або змінити, щоб покращити якість дипломної роботи.

Після схвалення рукопису на засіданні кафедри з оцінювання роботи (передзахисті) студент повинен протягом тижня завершити дипломну магістерську роботу.

Дипломна магістерська робота подається керівникові для остаточної перевірки у строки, визначені у завданні на виконання дипломної магістерської роботи не пізніше, ніж за два тижні до захисту.

Керівник надає відгук про дипломну магістерську роботу, в якому визначаються:

- актуальність дослідження;
- ефективність використаних методів;
- рівень застосування здобутих в процесі навчання теоретичних знань та рівень підготовки до виконання наукових досліджень;
- вміння студента самостійно вирішувати наукові та практичні задачі;
- вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки;
- перспективність запропонованих рекомендацій та висновків;
- недоліки роботи (за наявності).

Після погодження з керівником електронна версія дипломної роботи направляється на перевірку на плагіат до уповноваженого співробітника кафедри. Перевірка на плагіат здійснюється за затвердженою університетом

методикою і унеможлиблює допуск роботи до захисту у разі наявності авторського тексту менше ніж 75%.

Дипломна робота магістра має бути перевірена на відповідність вимогам до оформлення згідно стандартів СТЗВО-ХПІ-2.01-202, СТЗВО-ХПІ-3.01-2021. Перевірка здійснюється уповноваженим співробітником кафедри (нормоконтролером).

На підставі відгуку керівника та підписів керівника, консультантів та нормоконтролера завідувач кафедри приймає рішення про допуск роботи до захисту і ставить підпис на титульному аркуші ДР.

Робота може бути не допущена до захисту з таких причин:

- 1) відсутність підпису керівника, консультантів, нормоконтролера;
- 2) негативний результат перевірки на плагіат;
- 3) тема роботи не розкрита, або зміст роботи не відповідає темі.

У випадку, якщо завідувач кафедри не вважає за можливе допустити здобувача вищої освіти до захисту ДР, це питання розглядається на засіданні кафедри за участю керівника. Протокол засідання кафедри подається на узгодження директору інституту, а потім ректорові університету на затвердження.

Дипломна робота, яка допущена кафедрою до захисту, подається на рецензію. У своїх висновках рецензент відзначає актуальність теми дослідження (розробки), новизну, конкретну особисту участь студента в одержанні результатів, викладених у проєкті (роботі), ступінь обґрунтування наукових (практичних, організаційних) положень.

Рецензент ставить свій підпис на титульному аркуші пояснювальної записки. Негативна рецензія не є підставою для відхилення роботи (проєкту) від захисту.

Після цього здобувач вищої освіти подає на кафедру повну електронну версію своєї дипломної роботи у термін, який встановлено рішенням кафедри, але не пізніше ніж за один день до строку закінчення терміну, який відведено графіком навчального процесу НТУ «ХПІ», для подальшого розміщення дипломної роботи в електронному «Репозитарії кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут».

Формат файлів та назви файлів документів формуються відповідно до «Інструкції з технології архівування в електронному репозитарії кваліфікаційних випускних робіт здобувачів вищої освіти у НТУ «ХПІ».

1.5 Організація захисту дипломної роботи в ДЕК

Підсумкова державна атестація проводиться у вигляді захисту дипломної роботи (проєкту) магістра перед державною екзаменаційною комісією (ДЕК).

Дипломна робота разом із відгуком і рецензією подається до ДЕК для захисту. До ДЕК мають бути надані також матеріали, які характеризують наукову (творчу) і практичну цінність виконаної роботи (надруковані статті, методичні розробки, рукописи статей тощо – підшиваються у кінці пояснювальної записки).

Захист дипломної роботи магістра відбувається на відкритому засіданні ДЕК. Під час захисту роботи студент повинен зробити презентацію результатів роботи та відповісти на запитання членів ДЕК. Презентація результатів роботи відбувається шляхом усної доповіді, що супроводжується демонстрацією слайдів.

На доповідь студенту відводиться до 10-15 хвилин. Доповідь потрібно підготувати заздалегідь і зробити хронометраж, щоб не перебільшити час, який відведено регламентом. Рекомендується написати текст доповіді, хоча б основні тези, і прорепетирувати доповідь кілька разів, щоб більш впевнено почуватися на захисті і не шукати потрібні слова.

Робити доповідь слід чітко і впевнено. Не слід ані поспішати, ані робити довгі паузи. Під час доповіді необхідно посилатися на ілюстративний матеріал.

Доповідь має розкрити зміст, наукове і практичне значення дипломної роботи. В доповіді студент повинен коротко обґрунтувати актуальність теми дослідження; сформулювати об'єкт, предмет і цілі дослідження; доповісти отримані результати та завершити доповідь загальними висновками, що демонструють, які саме нові знання з'явилися внаслідок виконаної роботи.

Послідовність викладу матеріалу має відповідати логіці проведеного дослідження. Не слід давати в доповіді анотацію розділів, наприклад, «В першому розділі дипломної роботи вивчалися теоретичні основи..., проведено огляд існуючих моделей..., порівнювалися підходи... і т.п.» В доповіді треба говорити не про те, що *робилося* під час виконання дипломної роботи, а про те, які результати були *отримані*, наприклад, «Порівняльний аналіз підходів дозволив систематизувати їх наступним чином..., в результаті аналізу було показано, що, був виявлений зв'язок між , за результатами проведеного аналізу була запропонована наступна модель..., розрахунок показників економічної ефективності пропозицій доводить, що...» і т.п.

Ілюстративний матеріал може бути виконаний у вигляді плакатів, креслень, постерів, подаватися за допомогою світлопроекційних та

комп'ютерних засобів, зокрема, презентації виконаної за допомогою Power Point. Також презентація повинна бути роздрукована на аркушах білого паперу формату А4 та мати титульний аркуш, виконаний у довільній формі із зазначенням теми роботи, групи студента і прізвищ виконавця та керівника. Один екземпляр роздрукованої презентації повинен бути підшитий у кінці пояснювальної записки. Також рекомендується роздрукувати презентацію, як роздатковий матеріал для захисту, щоб дати змогу членам ДЕК при необхідності знову проглянути її. Орієнтовний обсяг ілюстративного матеріалу - до 10 аркушів або до 20 проєкційних слайдів. Слайди мають наочно ілюструвати найважливіші результати роботи. На слайдах повинні бути ті ілюстрації (рисунок, діаграма, схема та ін.) і таблиці, які наведені в дипломній роботі. Вони можуть бути надані у скороченій формі або бути скомбіновані належним чином, але використовувати у доповіді дані, що не наведені в дипломній роботі, не можна. До ілюстративного матеріалу доцільно включити структурно-логічну схему взаємозв'язку результатів дипломної магістерської роботи. Структурно-логічна схема представляє собою графічне відображення логічного взаємозв'язку між такими елементами роботи: завдання, розділи / підрозділи, наукові результати, наукові публікації автора. У презентації також не повинно бути слайдів, які не використовуються у доповіді.

Слайди мають бути читабельними з відстані і неперевантаженими матеріалом. Зокрема, не слід робити на слайдах великі текстові вставки.

На слайдах потрібно уникати зайво яскравих кольорів шрифту і фону. Кращі кольори шрифту – чорний або синій (але не червоний, рожевий, блакитний, жовтий).

Оптимальні шрифти для слайдів – *Arial* або *Calibri* (для заголовків – не менш, ніж 24 пт, для інформації – не менш, ніж 18 пт). Цифри повинні бути великими, яскравими й чіткими. Стиль оформлення має бути єдиним у межах всієї презентації.

Кожна таблиця та ілюстрація мають обов'язково згадуватися в доповіді й мати назву і пояснювальну інформацію. Потрібно уникати надмірно великої кількості кривих, стовпчиків діаграми, секторів та ін. на одному рисунку. Виконання у презентації таких елементів, як числа і знаки, одиниці фізичних величин, формули, таблиці, рисунки тощо повинно відповідати вимогам СТЗВО-ХПІ-3.01-2021.

Використання анімаційних ефектів має бути виправдане й не відволікати слухачів від сприйняття суті матеріалу, що викладається.

Після закінчення доповіді члени ДЕК ставлять студенту запитання з метою

більш детального ознайомлення з результатами роботи, а також визначення рівня спеціальної підготовки та кваліфікації студента.

Після відповідей на запитання зачитується рецензія на дипломну роботу магістра, з якою студент повинен бути попередньо ознайомлений. Студент може погодитися із зауваженнями рецензента або дати аргументовану відповідь.

Оцінка дипломної роботи магістра проводиться із врахуванням рецензії та висновку керівника, а також якості захисту роботи. Критерії оцінювання дипломної магістерської роботи наведені в наступному підрозділі.

На захисті бажана присутність наукового керівника.

Рішення про присвоєння відповідної кваліфікації освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» приймається Державною екзаменаційною комісією. Результати оприлюднюються комісією в день захисту.

1.6 Критерії оцінювання дипломної магістерської роботи

З урахуванням вимог ГСВОУ «Засоби діагностики вищої освіти. Вимоги до дипломної магістерської роботи зі спеціальності «Менеджмент» для оцінки дипломної магістерської роботи застосовуються критерії з відповідною системою дескрипторів, яка наведена в табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Дескриптори критеріїв оцінки дипломної магістерської роботи

Критерії оцінки	Опис за шкалою національної системи оцінювання		
	«задовільно»	«добре»	«відмінно»
1	2	3	4
Використання інформаційних джерел	Прореферовано необхідні літературні джерела		
		Власне оцінювання використаних літературних джерел	
Логічність та аргументованість викладення матеріалу	Розкрито тему на базі об'єкта дослідження		
		Підібраний теоретичний і практичний матеріал проаналізовано, викладено логічно і аргументовано	
			Побудовано формалізовану модель проблеми
Коректність використання статистичних, математичних на інших методів	Проаналізовано відповідні інформаційні та статистичні бази даних		
			Використано новітні методи дослідження

Кінець таблиці 1.2

1	2	3	4
Володіння навичками узагальнення	Застосовано ієрархію понять, встановлено загальні властивості об'єктів	Встановлено властивості об'єктів, які перебувають на межі предметних галузей	Застосовано коректні методи до розв'язання задач, які перебувають на межі предметних галузей
Ініціювання та обґрунтування підходів та напрямів вирішення досліджуваної проблеми	Пропозиції сформульовано узагальнено, розрахунки є приблизними	Пропозиції аргументовані, підтверджені розрахунками	Пропозиції обґрунтовані, сформульовані чітко і детально, підтверджені проведеними розрахунками
Наукова цінність	Результати наукового дослідження не опубліковано	За результатами наукового дослідження підготовлено тези конференції	Результати наукового дослідження опубліковано у наукових виданнях
Мова, стиль і загальне оформлення роботи	Незначні порушення стилю, оформлення з зауваженнями	Науковий стиль, оформлення з незначними зауваженнями	Науковий стиль, оформлення без зауважень
Доповідь	Окреслено тему і основні результати	Окреслено тему, основні результати, пропозиції аргументовані	Визначено тему, методи досліджень, результати досліджень, пропозиції. Висновки чітко корелюють з результатами досліджень
Ілюстративний матеріал	Презентовано основні результати дослідження	Унаочнені результати дослідження, пропозиції та висновки	
Повнота відповіді на запитання комісії	В цілому надана	Надана досить детально	Надана детально і аргументована

Результати захисту дипломних магістерських робіт оцінюються з використанням Європейської кредитно-трансферної системи (ЄКТС) (за шкалою «А», «В», «С», «D», «Е», «ЕХ», «Р»); національної системи («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Підсумкову диференційовану оцінку дипломної роботи визначає Державна екзаменаційна комісія, її рішення є остаточним і оскарженню не підлягає.

2 ВИМОГИ ДО ЗМІСТУ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ МАГІСТРА

2.1 Зміст і структура дипломної роботи

Відповідно до стандарту НТУ «ХПІ» СТЗВО-ХПІ-2.01-2021 «Дипломні проєкти та дипломні роботи. Загальні вимоги до виконання» (розміщений на сайті НТУ «ХПІ» за посиланням <http://blogs.kpi.kharkov.ua/standart/>, категорія «Стандарти НТУ «ХПІ»») дипломна робота магістра містить такі складові (документи):

- 1) титульний аркуш;
- 2) відомість документів (ВД) дипломної роботи;
- 3) завдання на дипломну роботу;
- 4) пояснювальна записка до дипломної роботи.
- 5) плакати та ілюстративні матеріали (презентації).

До складу «Пояснювальної записки до дипломної роботи» входить:

- титульний аркуш;
- реферат (двома мовами, українською і англійською (німецькою, французькою тощо));
- зміст;
- перелік позначень та скорочень (за наявності);
- вступ;
- основна частина (розділи пояснювальної записки);
- висновки;
- список джерел інформації;
- додатки (за наявності).

Обсяг основної частини пояснювальної записки дипломної роботи (ДР) магістра не повинен перебільшувати: – за спеціальністю – 80 сторінок; з охорони праці та навколишнього середовища – 15 сторінок; з цивільного захисту – 10 сторінок.

У списку джерел інформації загальна кількість джерел не повинна перевищувати 80, з яких кількість джерел інформації основної частини пояснювальної записки за спеціальністю має бути не менше 30 джерел.

Титульний аркуш є першою сторінкою дипломної роботи. Він входить до загальної кількості сторінок, але не нумерується.

Описовий *реферат* містить опис об'єкта і предмета дослідження, мети роботи, методів дослідження та результатів роботи.

На сторінці *змісту* перелічені структурні елементи дипломної роботи в такому порядку: вступ, заголовки розділів та підрозділів, висновки, список джерел інформації та додатки з їх заголовками.

У *вступі* дипломної роботи магістра необхідно:

- сформулювати проблему дослідження, обґрунтувати її важливість і актуальність як з наукової, так і практичної точок зору;
- прокоментувати, наскільки широко/інтенсивно проблема була вивчена та які аспекти проблеми залишаються незрозумілими та вимагають подальших досліджень;
- визначити об'єкт і предмет дослідження;
- сформулювати мету (призначення) та конкретні завдання дослідження. Завдання дослідження окреслюють конкретні питання, які будуть розглянуті для досягнення мети дослідження;
- вказати методи дослідження, використані в роботі;
- чітко зазначити елементи наукової новизни отриманих у роботі результатів;
- обґрунтувати практичне значення розроблених у роботі пропозицій і рекомендацій та можливості їх реалізації;
- вказати, якими способами результати дослідження були представлені науковій спільноті.

Наукова проблема – це сукупність теоретичних та прикладних наукових завдань, вирішення яких вимагає отримання нового знання. Розв'язання наукових проблем є рушійною силою розвитку науки. Тема дослідження – це складова проблеми, вона формулюється більш конкретно, виокремлюючи питання в межах проблеми, що будуть розглядатися.

Один з найважливіших критеріїв вибору проблеми та теми дослідження є їхня актуальність щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики в галузі управління. *Актуальність* передбачає відповідність проблеми та теми дослідження сучасному стану і реальним потребам науки або суспільства, тобто наскільки вибране дослідження сприятиме розвитку відповідної галузі науки, народного господарства, соціально-економічному розвитку країни. Актуальність проблеми визначається її значимістю, пріоритетністю, нагальністю.

При визначенні ступеня дослідженості проблеми слід вказати науковців, що зробили найвагоміший внесок у дослідження тих чи інших її аспектів. Слід також зазначити ті аспекти проблеми, які досліджені недостатньо. Основною ознакою недостатнього дослідження проблеми є не тільки відсутність

результатів, але й наявність протиріч в результатах різних вчених, дискусійний характер існуючих поглядів.

Кожне наукове дослідження має свій об'єкт та предмет. *Об'єкт дослідження* – це процес або явище, що створюють проблемну ситуацію й обрані для вивчення. *Предмет дослідження* міститься в межах об'єкта. Це певні закономірності функціонування та розвитку об'єкта, його якості, властивості, тощо. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Визначення предмету дослідження встановлює межі наукового пошуку.

Наприклад, об'єктом дослідження є процес розробки інвестиційної стратегії будівельної компанії, а предметом – методологічні засади та практичні рекомендації щодо розробки інвестиційної стратегії будівельної компанії. Інший приклад: об'єктом дослідження є управління маркетингом харчового підприємства, а предметом – теоретико-методологічні підходи до розробки комплексу маркетингу харчового підприємства.

Приклади формулювання об'єкту і предмету дослідження наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Приклади формулювання об'єкту і предмету дослідження

Об'єкт дослідження	Предмет дослідження
Процес управління конкурентоспроможністю продукції машинобудівного підприємства	Теоретико-методичні основи та практичні інструменти з управління конкурентоспроможністю продукції машинобудівного підприємства
Процес формування інвестиційної стратегії будівельного підприємства	Методичні засади та практичні інструменти з формування інвестиційної стратегії будівельного підприємства
Процес управління ефективністю діяльності кондитерського підприємства	Організаційно-економічні методи управління ефективністю господарської діяльності кондитерського підприємства
Процес управління стратегічним розвитком страхової компанії	Теоретичні та практичні засади розробки стратегії страхової компанії
Маркетингова діяльність підприємства харчової промисловості	Теоретико-методичні основи та практичні підходи до розробки комплексу маркетингу підприємства харчової промисловості
Ризики кредитної діяльності комерційних банків України	Методичне забезпечення та практичний інструментарій управління ризиками кредитної діяльності комерційних банків України.

Мета дослідження пов'язана з об'єктом і предметом дослідження, а також із його кінцевим результатом. Кінцевий результат відображає позитивний ефект, очікуваний від виконання роботи. Не слід формулювати мету як «дослідження...», «вивчення...», оскільки ці слова вказують на процес, а не на кінцевий результат.

Приклади формулювання мети:

- систематизація теоретичних положень та обґрунтування практичних рекомендацій щодо управління розвитком підприємства в умовах невизначеності зовнішнього середовища;

- узагальнення теоретико-методичних положень та обґрунтування практичних заходів щодо підвищення ефективності господарської діяльності підприємства;

- систематизація теоретичних засад та обґрунтування управлінських рішень щодо удосконалення операційної системи підприємства;

- обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо активізації інвестиційної діяльності підприємства та забезпечення її ефективності;

- розвиток теоретичних положень управління кадровим потенціалом підприємства та розробка практичних рекомендацій щодо забезпечення його розвитку.

Наявність поставленої мети дозволяє визначити *завдання дослідження*, які можуть включати, наприклад, такі складові:

- дослідження певних теоретичних і методологічних питань;

- проведення емпіричних досліджень, що стосуються фактичного стану об'єкту дослідження;

- розробка рекомендацій і пропозицій, спрямованих на вирішення певної проблеми;

- обґрунтування економічної доцільності пропозицій.

Після формулювання цілей і завдань дослідження необхідно надати короткий опис методів дослідження.

Метод – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання. *Метод дослідження* – це специфічна процедура, що складається з певних дій або операцій, за допомогою яких здобувається й обґрунтовується нове знання в науці.

Обґрунтований вибір методів дослідження спирається на розуміння специфіки об'єкту і предмету дослідження і визначається поставленими цілями і завданнями дослідження.

Звичайно, описуючи методи дослідження, треба приділяти більшу увагу спеціальним, а не загальнонауковим методам дослідження (короткий огляд методів дослідження надається в підрозділі 2.3).

Елементи наукової новизни повинні мати узагальнюючий характер і представляти собою власні висновки та рекомендації автора щодо предмету дослідження (більш детальні рекомендації щодо формулювання положень наукової новизни надаються в підрозділі 2.2).

Практична значущість роботи полягає в тому, що практичне впровадження рекомендацій, пропозицій, ідей може привести до позитивних наслідків (підвищення ефективності діяльності організації, підвищення конкурентоспроможності продукції або підприємства, збільшення прибутковості, вирішення інших проблем організації).

Апробація результатів роботи має містити інформацію про участь в науково-практичних конференціях або семінарах, назви статей, тез доповідей, опублікованих за темою роботи тощо.

Обсяг вступу не повинен перевищувати 3х сторінок, (тобто 2-3 сторінки).

Основна частина дипломної роботи магістра складається з наступних розділів:

- 1) теоретико-методологічний;
- 2) дослідницько-аналітичний;
- 3) проєктно-рекомендаційний.

Розділи, в свою чергу, складаються з підрозділів (не більше трьох в одному розділі).

Зміст розділів і підрозділів визначається темою магістерської роботи, її цілями та завданнями. Оскільки магістерська робота являє собою цілісне наукове дослідження, розділи і підрозділи мають бути взаємопов'язані, а їхній матеріал викладатися у чіткій логічній послідовності. Кожен розділ має завершуватися висновками зі стислим викладенням основних результатів досліджень, наведених в даному розділі.

Перший розділ магістерської роботи представляє собою огляд теоретичних і методологічних аспектів проблеми, що досліджується, аналіз літератури за темою дослідження.

В першому розділі необхідно надати визначення основних понять по темі дослідження, щоб уникнути неоднозначності у їхньому тлумаченні. Іноді варто

зробити порівняльний огляд визначень ключового для даного дослідження поняття, які зустрічаються в роботах різних вчених, систематизувати ці визначення і висловити свою думку. Зокрема, студент може обрати одне з існуючих визначень поняття, яке найбільш відповідає цілям дослідження, може уточнити якесь з існуючих визначень, а може запропонувати своє.

В аналітичному огляді літературних джерел студент відзначає основні етапи розвитку наукової думки за проблемою дослідження. Слід зазначити, що недостатньо просто надати перелік існуючих ідей та поглядів (наприклад, «На думку І.І. Іванова,»; «П. П. Петренко вважає, що....»; «Як зазначає С.С. Сидорчук,...»). Студент повинен систематизувати і критично оцінити існуючі підходи, теорії, моделі, точки зору тощо, які стосуються проблематики дослідження; освітити полеміку і викласти свою власну позицію по дискусійних питаннях, що відносяться до теми. Залежно від теми дипломної магістерської роботи можуть бути наведені порівняльні оцінки різних методів дослідження, методик розрахунків певних показників тощо.

Джерелами інформації для проведення аналітичного огляду літератури виступають монографії (монографія – наукова праця у вигляді книги, що містить узагальнення результатів досліджень за однією або кількома темами), наукові довідники, енциклопедії, публікації в періодичних наукових виданнях як вітчизняних, так і зарубіжних, матеріали наукових конференцій, семінарів, симпозіумів, звіти про наукові дослідження тощо.

Підручники та навчальні посібники не можуть розглядатися як повноцінні джерела інформації для наукового дослідження, оскільки містять інформацію загально відому і, як правило, не відбивають найновіших досягнень в тій чи іншій галузі знань.

В огляді літератури обов'язково мають бути відображені найновіші ідеї, точки зору, підходи, методи тощо. При необхідності можна давати посилання і на класичні роботи, що були опубліковані багато років тому, але це має бути зроблено в контексті хронологічного огляду розвитку наукової думки.

Цитуючи будь-яку ідею, підхід, оригінальний метод тощо, необхідно обов'язково робити посилання на джерело інформації.

Якщо є необхідність послатися на певну наукову ідею, то треба посилатися на першоджерело, а не на роботи, в яких ця ідея цитується. Скажімо, якщо в роботі згадується модель п'яти конкурентних сил Майкла Портера, то необхідно посилатися на *Porter M. E. How Competitive Forces Shape Strategy // Harvard Business Review. – 1979. – V.57. – # 2 (March–April). – P. 137–145*, а не на пізнішу статтю, в якій згадується дана ідея, наприклад, *Сидоренко В.В. Стратегічний*

аналіз підприємств машинобудівної галузі // Вісник Луцького національного технічного університету. – 2008. - № 57. – С. 34-43.

Якщо студент дослівно цитує текст з першоджерела, цей текст повинен бути поданим в лапках і після нього має йти номер джерела у списку використаних джерел в кінці роботи. Якщо студент викладає чийсь погляд своїми словами, то достатньо просто поставити номер джерела.

При цитуванні ідей та поглядів інших авторів своїми словами студент має переконатися, що правильно зрозумів і правильно викладає ці ідеї, не перекручуючи змісту.

Не слід давати посилання на конкретного автора, якщо йдеться про загально відому інформацію, яка прозвучала в його публікації, але в той же час не слід позичати дослівне формулювання такої інформації з робіт інших авторів.

При викладенні матеріалу розділу слід застосовувати різні форми представлення інформації, зокрема, графічну (схеми, рисунки) і табличну. Це не тільки додає наочності, але й допомагає систематизувати інформацію.

На всі таблиці та рисунки мають бути посилання в тексті перед ними.

У другому розділі магістерської роботи (дослідницько-аналітичному студент аналізує і розкриває зміст питань на прикладі конкретної галузі, підприємств та організацій, використовуючи фактичний матеріал і зібрані дані.

Як правило, другий розділ містить аналіз галузі, яка розглядається в дипломному дослідженні, її сучасного стану та тенденцій її розвитку. Наприклад, в залежності від теми роботи може досліджуватися динаміка і структура виробництва в галузі, особливості конкуренції і розподіл ринку між підприємствами, що працюють в галузі, основні чинники конкурентоспроможності підприємств, рушійні сили розвитку галузі, державне регулювання галузі тощо. В даному розділі має бути представлена об'єктивна, статистична інформація за декілька останніх років (з належними посиланнями на її джерела).

Також у даному розділі необхідно провести аналіз діяльності (або окремих її аспектів) підприємства, яке належить до даної галузі і використовується в дипломній роботі для апробації наукових ідей.

Зауважимо, що недостатньо тільки навести фактичні дані, наприклад, у формі таблиць або діаграм. Недостатньо навіть просто описати ці дані в тексті («Як видно з рисунку (таблиці), обсяг продажів у 2021 році дорівнював 353 млн. грн., а в 2022 році він знизився до 240 млн. грн.»). Дані мають бути проаналізовані та інтерпретовані. Наприклад, якщо на діаграмі, що показує динаміку обсягів продажу за кілька останніх років, спостерігається спочатку

поступове зростання продажів, а потім спад і знову зростання, необхідно пояснити, чим був викликаний цей спад і як потім вдалося відновити зростання обсягів реалізації. Аналізуючи фактичні дані, необхідно виявляти тенденції, закономірності, причинно-наслідкові зв'язки.

Розглядаючи динаміку показників в грошовому виразі, наприклад, обсягів продажів, слід пам'ятати про інфляційні процеси. Якщо брати до уваги тільки номінальні значення показників, можна зробити невірні висновки. Наприклад, якщо в грошовому виразі обсяг продажів зріс на 5 %, а рівень інфляції за відповідний рік склав 15 %, то навряд чи можна говорити про позитивну динаміку продажів. Номінальне зростання продажів, що спостерігалось, мало місце завдяки інфляції і навіть не компенсувало рівень інфляції за даний рік. Тобто, оцінюючи динаміку в даному випадку, слід говорити скоріше не про збільшення, а про зменшення обсягів реалізації. Для більшої достовірності висновків, оцінюючи реальні зміни обсягів продажів, варто скористатися дефляторами та індексами цін для відповідного виду економічної діяльності. Також має сенс розглядати динаміку реалізації не тільки в вартісному, а й в натуральному виразі.

Оскільки в другому розділі студент працює з фактичними (емпіричними) даними, необхідно сумлінно посилатися на джерела, з яких ці дані були отримані. Дані можуть бути первинними та вторинними. Первинні дані – це дані, які збиралися вперше під час проведення даного дослідження. Вторинні дані – це дані, які вже були зібрані кимось раніше для інших цілей. Студент може збирати первинні дані шляхом власних спостережень або шляхом опитування цільової аудиторії. До вторинних даних належать, наприклад, дані Державної служби статистики України, дані досліджень професійних асоціацій, інститутів, агентств, міжнародних дослідницьких організацій, дані, отримані іншими дослідниками, внутрішня документація та звітність підприємств тощо.

Більшість даних, що використовуються в другому розділі магістерської роботи – це вторинні дані, оскільки навряд чи можливо на рівні окремого дослідника отримати первинні дані галузевої статистики або дані про макроекономічні показники.

В разі ж використання первинних даних студент має надати ретельний опис методики збору цих даних. Наприклад, якщо в роботі проводилося опитування вибірки представників цільової аудиторії, то необхідно:

- 1) надати опис цільової аудиторії (генеральної сукупності);
- 2) описати метод відбору представників цільової аудиторії у вибірку і обґрунтувати розмір вибірки;

3) надати в додатках анкету, що використовувалася при проведенні опитування;

4) зазначити, якими методами проводилася обробка отриманих даних.

За відсутністю об'єктивних кількісних даних про об'єкт дослідження можуть бути використані експертні методи. Наприклад, часто при визначенні конкурентоспроможності товару або конкурентоспроможності підприємства застосовуються методи експертних оцінок. Якщо є потреба у використанні в роботі таких методів, необхідно належним чином їх описати. Зокрема, необхідно обґрунтувати вибір експертів, пояснити, за якими критеріями проводилася оцінка, і, якщо оцінка має інтегральний характер, зазначити і обґрунтувати питому вагу окремих критеріїв, надати формули для розрахунку інтегральної оцінки.

Іноді при проведенні наукового дослідження можуть використовуватися публіцистичні матеріали, які стосуються, наприклад, огляду ринків і містять статистичні дані з різних джерел та експертні оцінки. Але необхідно з обережністю користуватися такими джерелами інформації, перевіряти достовірність даних, критично відноситися до суб'єктивних оцінок, які не достатньо обґрунтовані фактичними (кількісними) даними.

Якщо обмежене використання бізнес-публіцистики є припустимим, використовувати популярну літературу з питань управління, маркетингу, підприємницької діяльності не можна. Така література не містить наукових фактів та обґрунтованих висновків. Наприклад, наступні твердження, що взяті з популярної бізнес-літератури, не є науковими фактами: «Доведено, що задоволений покупець розповідає про товар, який йому сподобався, в середньому трьом своїм знайомим, а незадоволений розповідає про своє розчарування в середньому десятьом» або «Багато керівників поділяють думку, що мета маркетингу – стимулювати попит», або «Роздрібні торговці не стонлюються повторювати, що є три ключа до успіху – місце, місце і ще раз місце».

Аналізуючи конкретне підприємство, слід концентрувати увагу на тих аспектах його діяльності, які мають відношення до проблеми, що вивчається. Наприклад, якщо робота присвячена аспектам маркетингового менеджменту, не варто проводити ґрунтовний фінансовий аналіз з вертикальним та горизонтальним аналізом балансу, аналізом майнового стану, детальними розрахунками всіх фінансових показників. Набагато важливіше вивчити динаміку та структуру продажів підприємства, показати специфіку організації

його маркетингової діяльності, підходів до формування елементів комплексу маркетингу, дослідити цільовий ринок тощо.

У загальній характеристиці підприємства слід уникати копіювання тексту з уставу підприємства або інформації з вебсайту підприємства, написаної у відверто рекламному стилі.

В третьому розділі дипломної магістерської роботи (проектно-рекомендаційному) надаються конкретні науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення управління та підвищення ефективності діяльності організацій, що належать до певної галузі, сфери діяльності тощо. Пропозиції мають базуватися на результатах аналізу, проведеного в 2-му розділі, виявлених проблемах та тенденціях розвитку організацій у певній галузі чи сфері діяльності. Рекомендації мають бути сформульовані у вигляді переліку напрямів вдосконалення з належним обґрунтуванням, нових чи удосконалених методів управління, моделей управління тощо.

В 3-му розділі розкривають також зміст і результати власних наукових досліджень, подаються конкретні методики і моделі.

Можливість і економічна ефективність застосування розроблених пропозицій мають бути продемонстровані на прикладі конкретного підприємства (саме того, діяльність якого була проаналізована в розділі 2). Для даного підприємства може бути розроблений інвестиційний проєкт або система заходів з удосконалення того чи іншого аспекту діяльності підприємства.

Розробки мають бути максимально конкретними і повними. Наприклад, якщо пропонується проведення рекламної кампанії, то при плануванні кампанії необхідно описати принаймні наступні моменти:

- 1) цільова аудиторія, тобто на кого розрахована рекламна кампанія;
- 2) які канали і які засоби реклами будуть використовуватися і чому саме вони;
- 3) графік виходу реклами;
- 4) оцінка витрат на проведення рекламної кампанії.

Обов'язковим є обґрунтування доцільності запропонованих заходів. В залежності від теми, необхідно зробити оцінку витрат та очікуваних результатів, пов'язаних із впровадженням пропозицій, оцінку економічної ефективності, задоволеності споживачів або лояльності, та розрахувати показники ефективності. Хоча оцінки витрат і результатів мають прогнозний характер, слід зробити їх максимально достовірними із врахуванням інфляції, подорожчання сировини і матеріалів, палива, електроенергії. При цьому варто спиратися на тенденції за минулі періоди, на експертні оцінки щодо майбутніх періодів,

використовувати надійну статистичну інформацію, що характеризує ринок, застосовувати економіко-математичне моделювання, кореляційний та регресійний аналіз.

Наприклад, наступний висновок щодо економічної доцільності проекту не може вважатися достатнім: «Майже 80% населення регулярно користується Інтернетом вдома або на роботі. Тому створення Інтернет-магазину є економічно обґрунтованим». Принаймні два твердження тут є необґрунтованими. Перше стосується відсотку Інтернет-користувачів, друге – економічної доцільності створення Інтернет-магазину. В першому випадку варто було б надати посилання на джерело даної статистичної інформації, а в другому – ґрунтувати висновок не на кількості Інтернет-користувачів, а на ретельній оцінці необхідних витрат і очікуваних результатів.

У висновках магістерської роботи підбиваються підсумки проведеного дослідження; наводяться головні наукові і практичні результати з основної частини роботи, рекомендації щодо їх використання; визначаються перспективи подальших досліджень в рамках проблеми.

Висновки мають бути викладені логічно і послідовно, відображаючи цілісність проведеного наукового дослідження. Висновки мають відповідати поставленим цілям і завданням дослідження, сформульованим у вступі.

Висновки не можна писати як анотацію, тобто вказувати, що було зроблено. Важливим є зазначити, що було *отримано*, до яких висновків дійшов автор роботи після проведення тих чи інших видів аналізу, розрахунків тощо, в чому полягає сутність запропонованих моделей, методів, проєктів, заходів. У висновках має міститися нове знання, що було отримано в результаті проведення дослідження.

Обсяг висновків складає 2-3 сторінки.

До *списку джерел інформації* включають ті джерела, на які в тексті є посилання. Список містить законодавчі акти, нормативні матеріали, вітчизняну та зарубіжну спеціальну наукову літературу, інформаційні ресурси Інтернету. До списку, як правило, не включають підручники і навчальні посібники.

Додатки до магістерської роботи можуть містити різноманітні допоміжні матеріали: копії документів, витяги із законодавчо-нормативних документів, звіти, інструкції, положення, правила, результати соціологічних та маркетингових досліджень, анкети для опитування, громіздкі таблиці, рисунки тощо.

За результатами магістерської роботи студенти пишуть реферат. Реферат призначається для ознайомлення з пояснювальною запискою. У ньому надається

відповідно до ДСТУ 3008-2015 стислий виклад змісту пояснювальної записки, включаючи об'єкт, мету, методи і конкретні результати роботи.

У пояснювальній записці до дипломної роботи магістра реферат виконують двома мовами: українською та іноземною (англійською, німецькою, французькою, тощо). Сторінки реферату не нумерують та в загальне число сторінок пояснювальної записки не зараховують. Реферат повинен містити: відомості про обсяг документа; перелік ключових слів; текст реферату. Ці складові реферату рекомендується відділяти одну від одної вільним рядком. Обсяг реферату не має перевищувати однієї сторінки. Зразок оформлення реферату наведено в додатку Б.

Готову магістерську роботу подають на *рецензування* зовнішньому рецензентові. Після отримання рецензії вносити зміни в магістерську роботу *не можна*.

2.2 Наукова новизна результатів дипломного дослідження

Оскільки магістерська робота є самостійним, оригінальним науковим дослідженням, вона має містити елементи наукової новизни. Обґрунтування наукової новизни результатів роботи має базуватися на попередньому ретельному огляді і аналізі наукової літератури за темою магістерського дослідження.

Наукова новизна може полягати:

- 1) в розробці власної моделі, що описує відносини між економічними суб'єктами, поведінку економічних суб'єктів тощо, або в удосконаленні, модифікації чи адаптації вже існуючої моделі до нових умов;
- 2) у виявленні закономірностей функціонування та розвитку економічних суб'єктів, причинно-наслідкових зв'язків між змінними та факторами, що характеризують чи впливають на діяльність економічних суб'єктів;
- 3) у пропозиції нового або модифікації чи удосконаленні вже існуючого метода дослідження, оцінки, контролю тощо;
- 4) у систематизації, класифікації, типологізації підходів, точок зору, методів тощо;
- 5) в удосконаленні чи уточненні існуючих визначень понять;
- 6) у типологізації існуючих гравців ринку за різними критеріями, типологізація їхніх стратегій; виявленні особливостей ринкової поведінки тощо;
- 7) у розробці наукових рекомендацій щодо ринкової поведінки економічних суб'єктів, вибору чи удосконалення їхніх стратегій, окремих аспектів діяльності, методів управління тощо.

Кожен пункт наукової новизни формулюють чітко, однозначно і коротко, уникаючи нагромодження дрібних і неважливих деталей та уточнень.

Не можна формулювати наукове положення у вигляді анотації, тобто простої констатації того, що зроблено в роботі. Виклад наукового положення повинен відображати сутність наукового результату та його наукову новизну.

Формулюючи пункти наукової новизни можна використовувати такі вислови:

- запропоновано класифікацію (алгоритм, модель, метод);
- розроблено модель (метод, науково-методичний підхід);
- удосконалено модель (метод);
- уточнено визначення поняття;
- розвинуто теоретико-методичні положення.

2.3 Методи наукового дослідження

Методи наукового дослідження поділяють на *загальнонаукові*, що застосовуються у всіх або в більшості наук, і *спеціальні*, що застосовуються в конкретній галузі науки. У будь-якому дослідженні звичайно ж використовуються і загальнонаукові, і спеціальні методи дослідження.

До загальнонаукової методології слід віднести *системний підхід*, сутність якого полягає у дослідженні великих і складних об'єктів (систем) як єдиного цілого з узгодженим функціонуванням усіх елементів і частин. У системному дослідженні об'єкт, що аналізується, розглядається як певна множина елементів, взаємозв'язок яких зумовлює цілісні властивості цієї множини. Основний акцент робиться на виявленні різноманітних зв'язків і відношень, що мають місце як усередині досліджуваного об'єкта, так і у його взаємодії із зовнішнім середовищем. Властивості об'єкта як цілісної системи визначаються не тільки і не стільки сумарними властивостями його окремих елементів чи підсистем, скільки специфікою його структури, особливими системотворчими, інтегративними зв'язками досліджуваного об'єкта.

Загальнонаукові методи дослідження поділяють на три групи, грані між якими визначені дуже приблизно: емпіричні, емпірико-теоретичні та теоретичні. Такий поділ загальних методів дослідження пов'язаний з існуванням двох рівнів пізнання світу: емпіричного, пов'язаного з чуттєвим пізнанням людини (через відчуття, сприйняття, уявлення), і теоретичного, пов'язаного з раціональним пізнанням (через абстрактне мислення). Емпіричне пізнання дає основу для теоретичного і навпаки. Наприклад, для формулювання певних теоретичних узагальнень (висновків) спочатку необхідний збір інформації, який відбувається емпірично. Далі дослідник, спираючись на відповідні дані, що мають емпіричний

характер, опрацьовує їх аналітично і видає систематизовані результати у вигляді певної теорії. З іншого боку, теоретичні знання перевіряють на практиці шляхом збору емпіричного матеріалу.

До *емпіричних методів* наукових досліджень відносять: спостереження, вимірювання, експеримент.

Спостереження – це систематичне і цілеспрямоване сприйняття об'єкта, під час якого дослідник не втручається в поведінку об'єкта, а лише фіксує його властивості.

Метод спостереження, як найбільш загальний, часто використовується при дослідженні соціально-економічних систем.

Під *вимірюванням* розуміють визначення числового значення деякої величини за допомогою одиниць виміру шляхом порівняння її з еталоном.

Соціально-економічні процеси і явища мають не тільки якісні, але й кількісні характеристики, що обумовлює необхідність вимірювань. Вимірювання в соціально-економічних дослідженнях у порівнянні з природничими науками додатково ускладнюється тим, що вимірюванню підлягають не тільки об'єктивні характеристики (обсяг продажів, прибуток, продуктивність праці, тощо), але й суб'єктивні (рівень задоволеності працею або товаром, рівень мотивації персоналу, прихильність до бренду та ін.).

Експеримент – це такий метод вивчення об'єкта, за яким дослідник активно й цілеспрямовано впливає на нього завдяки створенню штучних умов або використанню природних умов, необхідних для виявлення відповідної властивості або причинно-наслідкового зв'язку.

Використання експериментів в соціально-економічних дослідженнях є дуже обмеженим, оскільки на соціально-економічні системи впливає безліч чинників, контролювати дію яких досить складно або навіть неможливо.

До *емпірико-теоретичних методів* відносять: абстрагування; аналіз і синтез; індукцію і дедукцію; узагальнення; моделювання; історичний підхід; логічний підхід, групування, класифікацію.

Абстрагування – метод наукового пізнання, що полягає у мисленнєвому відході від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і виділенні суттєвих, найістотніших рис, відношень, сторін предмета, які цікавлять дослідника. За його допомогою формується ідеальний образ реальності.

Соціально-економічні системи, явища і процеси, як правило, є дуже складними, розвиваються під впливом великої кількості факторів, тому при їх дослідженні намагаються виділити головне, тобто якусь особливість, ознаку, відношення або причинно-наслідковий зв'язок, а при цьому навмисне

відволікаються від несуттєвого, другорядного, випадкового. Наприклад, для вияву залежності між попитом і ціною на певний товар у ринковій економіці допускають, що кількість та якість інших аналогічних товарів незмінна, ціни на них незмінні, доходи споживачів незмінні, потреби споживачів незмінні і т.д.

Аналіз і синтез є взаємообумовленими методами пізнання. *Аналіз* – це мисленнєва декомпозиція об'єкту на його складові частини з метою їх всебічного вивчення. В процесі аналізу відбувається перехід від цілісного сприйняття об'єкту до розгляду його окремих частин, властивостей, відносин, етапів розвитку тощо. *Синтез* – зворотний процес – це об'єднання раніше виділених частин (сторін, ознак, властивостей, відносин) у єдине ціле. Однак це не просте механічне сполучення раніше роз'єднаних елементів цілого, а такий процес пізнання, коли розкривається місце і роль кожного елемента в системі цілого. Синтез приводить до якісно нового уявлення про об'єкт, розуміння того, як його внутрішні зв'язки і взаємозалежність окремих частин і елементів обумовлюють його зовнішні властивості і поведінку. Аналіз і синтез взаємопов'язані, вони являють собою єдність протилежностей. С одного боку, синтез базується на результатах аналізу, з іншого боку, синтез дозволяє перевірити вірність результатів аналізу.

Вивчення соціально-економічних систем неможливе без аналізу і синтезу. Складний соціально-економічний процес або система поділяється на складові частини, елементи, підсистеми і всі вони досліджуються окремо. На основі розуміння окремих властивостей чи аспектів функціонування соціально-економічної системи можна зрозуміти закономірності поведінки та розвитку системи як єдиного цілого.

Індукція та дедукція являють собою різні типи умовивідів.

Дедукція – це такий умовивід, у якому висновок про деякий елемент множини робиться на основі знання про загальні властивості всієї множини. Змістом дедукції як методу пізнання є використання загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ, тобто перехід від загального до часткового.

Під *індукцією* розуміють перехід від часткового до загального, від окремих фактів до узагальнень, коли на основі знань про частину предметів класу робиться висновок про клас в цілому.

Індуктивні умовиводи дають лише вірогідні знання, тому що вони ґрунтуються на емпіричних спостереженнях кінцевого числа об'єктів. Дедуктивні умовиводи приводять до нового достовірного знання, якщо їх вихідні посилення дійсні.

Індукція хоч і не дає достовірного знання, але грає важливу роль у формулюванні гіпотез, які потім підлягають перевірці. Метод індукції означає хід думок від аналізу фактів до теорії. Дедуктивний підхід використовується коли вивчають проблеми, йдучи від теорії до окремих фактів, і перевіряють або відкидають теоретичні положення.

Узагальнення – це метод наукового пізнання, за допомогою якого фіксуються загальні ознаки та властивості певного класу об'єктів, закономірності їхнього функціонування та здійснюється перехід від одиничного до особливого та загального, від менш загального до більш загального. Наприклад, такі поняття як “ліжка”, “стілець”, “диван” є первинними, від яких можна перейти до більш загального поняття “предмет меблів”.

Отримання узагальненого знання означає більш глибоке відображення дійсності, проникнення в її сутність. Результатом узагальнення в економіці є формування економічних понять, виявлення закономірностей і законів.

Для вивчення внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта дослідження суттєве значення має моделювання. Моделювання як метод ґрунтується на використанні моделі як засобу дослідження явищ і процесів в природі і суспільстві. *Моделювання* – це метод опосередкованого пізнання, вивчення об'єкта-оригіналу шляхом штучного створення й дослідження його моделі, що адекватно відображає оригінал принаймні з певних сторін, що цікавлять дослідника. За його допомогою вивчаються ті процеси і явища, що не піддаються безпосередньому вивченню.

Під *моделлю* розуміють уявну або матеріальну систему, яка, замінює об'єкт пізнання і служить джерелом інформації стосовно нього. Моделі – це такі аналоги, подібність яких до оригіналу суттєва, а розбіжність – несуттєва.

При дослідженні економічних процесів часто застосовується математичне моделювання, яке допомагає встановлювати кількісні та якісні залежності в економічних процесах, що приводить до розуміння суті і можливостей їх розвитку. Моделі складаються для мікро- і макрорівня, бувають статичні та динамічні, імітаційні та оптимізаційні. Для описування економічних процесів також застосовуються словесні (вербальні) моделі та графічні моделі.

Історичний метод передбачає розгляд об'єктивного процесу розвитку об'єкта, реальної його історії з усіма її подіями та особливостями. Це є певним способом відтворення в мисленні історичного процесу в його хронологічній послідовності та конкретності.

Логічний метод – це відображення історичного процесу в абстрактній і теоретичній послідовній формі. Тобто логічне – це по своїй суті теж історичне,

але звільнене від випадковостей, деталей, зигзагів. Історичний і логічний методи дослідження єдині, адже з їх допомогою вивчається один і той самий об'єкт, процеси його виникнення і розвитку.

Історичний та логічний методи грають важливу роль в дослідженні соціально-економічних процесів та явищ. Розвиток окремої організації та середовища, в якому вона функціонує, є постійно змінюваним процесом. Тому і дослідження цього процесу потрібно здійснювати в тій історичній послідовності, в якій він відбувався.

Історичний метод дає можливість розглядати соціально-економічні системи у послідовності їх історичного розвитку. Але історичний підхід до аналізу соціально-економічних процесів має і певні недоліки. Великий обсяг описового матеріалу зі всіма подробицями може ускладнити вивчення цих процесів. Таким шляхом дуже важко виявити причинно-наслідкові зв'язки та закономірності функціонування і розвитку соціально-економічних систем. Тому необхідно використовувати логічний метод, який дозволяє правильно виділити найсуттєвіше в розвитку системи без врахування випадковостей.

Класифікація – це розподіл множини об'єктів на підмножини відповідно до ознак схожості або несхожості. Класифікація – це також процес впорядкування інформації. В процесі вивчення нових об'єктів відносно кожного такого об'єкту робиться висновок: чи належить він до вже встановлених класифікаційних груп. Становлення кожної науки пов'язано із створенням класифікацій об'єктів та явищ, що вивчаються.

До *теоретичних методів* наукових досліджень відносять ідеалізацію, формалізацію, аксіоматичний метод.

Формалізація – це представлення об'єктів різної природи шляхом відображення їхнього змісту і структури в знаковій формі, за допомогою найрізноманітніших "штучних" мов, до числа яких належить мова математики, хімії й інших наук.

При формалізації міркування про об'єкти переносяться в площину операцій із знаками (формулами). Відношення знаків замінюють собою висловлення про властивості предметів і їх зв'язки. Математичне моделювання соціально-економічних процесів або явищ є прикладом їхньої формалізації.

Іншим прикладом формалізації є використання системи показників виробничо-господарської діяльності підприємства, які характеризують різні аспекти і результати цієї діяльності. Наприклад, показник продуктивності праці визначається за формулою 2.1:

$$ПП = \frac{ОП}{Ч_{сс}}, \quad (2.1)$$

де $ПП$ – продуктивність праці одного працівника, тис.грн./особу;

$ОП$ – загальний обсяг продукції підприємства, тис.грн.;

$Ч_{сс}$ – середньоспискова чисельність працівників підприємства, осіб.

Формалізація економічних явищ чи виробничих ситуацій дає змогу не лише глибоко вникнути в них, а й виміряти їх кількісно. Математика, проникаючи в сутність економічної науки, приносить із собою точність, строгість і довершеність наукових концепцій.

Ідеалізація – це уявне конструювання об'єктів, що не існують у дійсності, але таких, для яких є прообрази в реальному світі. В процесі ідеалізації відбувається відволікання від реальних якостей предмета з одночасним введенням в зміст поняття ознак, які відсутні в дійсності. В результаті створюється так званий «ідеалізований об'єкт», яким ми можемо оперувати в теоретичному мисленні при відображенні реальних об'єктів. Цей процес, з одного боку, схожий на уявне моделювання, а з другого – є абстрагуванням.

В соціально-економічних дослідженнях використовуються такі ідеалізації, як досконала конкуренція або досконалий ринок, людина економічна (*homo oeconomicus*) та інші. Наприклад, людина економічна, тобто уявна людина, що поводить себе абсолютно раціонально, не знаходиться під впливом моралі або емоцій і завжди безпомилково приймає рішення, які максимізують її матеріальний добробут, в реальному житті не існує. В той же час дана ідеалізація допомагає зрозуміти і прогнозувати суто економічну поведінку суб'єктів і моделювати економічні системи.

Аксіоматичний метод – це метод побудови наукової теорії, за якого деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

Аксіоматичний метод вперше був розроблений в математиці. Аксіоми виступають в якості початкових положень, актуальність яких визначається на основі оцінки всієї теорії. Якщо в аксіомах в процесі доведення теорем виникають протиріччя, то система аксіом переглядається. Тобто, маючи справу з аксіоматичною системою, необхідно завжди бути напоготові, і в разі виникнення протиріч треба піддати склад аксіом ретельному критичному аналізу. В економічних науках аксіоматичний метод також використовується, але на відміну від математики він часто модифікується відповідно до емпіричних даних.

Далі розглянемо деякі *спеціальні методи*, що використовуються в економіці і суміжних науках при дослідженні соціально-економічних процесів і

явищ.

Виділяють такі групи спеціальних методів: методи збору інформації; методи обробки і аналізу кількісних даних; методи проведення аналітичної роботи; методи планових розрахунків і обґрунтування; методи прогнозування.

При вивченні фактичних параметрів соціально-економічних процесів використовують такі *методи збору даних*, як спостереження, опитування, поглиблене інтерв'ю, роботу з фокус групами.

Спостереження – це метод збору необхідної інформації шляхом обстеження досліджуваних явищ чи процесів. Найбільш поширеними його видами в економічних дослідженнях є статистичне та бухгалтерське спостереження. Через статистичне спостереження відбувається збір первинної інформації про господарські процеси, через бухгалтерське – реєстрація її в документах.

Опитування – це метод збору інформації, який передбачає комунікацію дослідника з представниками цільової аудиторії (респондентами). В процесі опитування респондентам ставлять питання за тематикою дослідження та отримують відповіді, які фіксуються шляхом заповнення анкети. За методом комунікації розрізняють особисте інтерв'ювання, телефонне опитування, поштове опитування, Інтернет-опитування.

Глибинне інтерв'ю – це метод отримання інформації, який передбачає неструктуровану особисту бесіду інтерв'юєра з респондентом у формі, спонукання останнього до детальних відповідей на питання, що ставляться. Особливістю глибинних інтерв'ю є їхня тривалість, детальність, не стандартизованість. Метою такого інтерв'ю є глибоке розкриття досліджуваного питання, з'ясування деталей, відкриття нового, а не лише оцінка вже відомих фактів.

Фокус-група – неструктуроване інтерв'ю з невеликою групою типових представників цільової аудиторії (6-12 осіб), що проводиться модератором (ведучим) у формі групової дискусії за заздалегідь розробленим сценарієм. Групова взаємодія, яка виникає в ході дискусії між учасниками групи, дозволяє дослідникові одержати більш повну і різноманітну інформацію, ніж у випадку інтерв'ювання окремих респондентів віч-на-віч.

Слід зазначити, що глибинне інтерв'ю і фокус-групи використовуються тільки для збору *якісної інформації*. На основі інформації, зібраної за допомогою цих методів, не можна робити кількісних висновків.

До методів обробки і аналізу кількісних даних відносять порівняльний аналіз, методи статистичного аналізу, графічні методи.

Порівняльний аналіз – це встановлення подібностей чи розбіжностей об'єктів та властивостей. Даний метод є одним з найбільш поширених методів дослідження соціально-економічних процесів і явищ. Наприклад, при проведенні досліджень можна порівнювати фактичні економічні показники з планом, з попереднім періодом, з нормативом, з показниками інших подібних суб'єктів, середньогалузевими та регіональними показниками, з економічною моделлю та ін.

Статистичний аналіз – це сукупність процедур, методів опису і перетворення дослідницьких даних на основі використання математично-статистичного апарату.

В економіці і управлінні методи статистичного аналізу відіграють дуже важливу роль. В цих науках доволі часто мають справу з великими масивами даних про соціально-економічні явища і процеси, оскільки ці процеси носять масовий характер. Статистичний аналіз дозволяє виявити зв'язки між змінними, що характеризують соціально-економічні явища і процеси, дати кількісний опис цих зв'язків, класифікувати об'єкти дослідження та отримати багато іншої корисної інформації. Важливе місце серед методів статистичного аналізу займають кореляційний аналіз, регресійний аналіз, кластерний аналіз.

Кореляційний аналіз має своїм завданням кількісно визначити та оцінити тісноту (силу) статистичного зв'язку між двома змінними, тобто коли зміна однієї змінної супроводжується зміною іншої змінної. Він не встановлює причин залежності між досліджуваними змінними, а лише виявляє наявність самої залежності, її силу та напрям.

Регресійний аналіз полягає у визначенні математичного виразу зв'язку між змінними, опису виду і параметрів функції зв'язку (регресійного рівняння).

Кластерний аналіз полягає в розбитті великої кількості об'єктів на невелику кількість взаємовиключних груп (кластерів), що характеризуються високим ступенем однорідності низки ознак усередині групи і суттєвою різницею цих ознак між групами. Кластерний аналіз, таким чином, визначає ступінь подібності різних об'єктів за подібністю їх характеристик і поєднує за певними статистичними критеріями різні подібні об'єкти в один кластер.

Графічні методи передбачають проведення систематизації і наочне подання отриманих даних. Графічні методи використовують для кращого сприйняття та розуміння економічних явищ і процесів, а також тенденцій і закономірностей їхньої зміни та розвитку. Графіки — це наочні зображення даних за допомогою геометричних знаків, рисунків та інших графічних засобів, які умовно виражають числові показники та співвідношення між ними. Графіки

використовують для швидкого знаходження значення функції за відповідним значенням аргументу, а також для наочного зображення функціональних залежностей. За допомогою графіків більш глибоко вивчають склад і динаміку явищ, а також взаємозв'язки між ними. Особливо велику роль ці методи відіграють у статистичних дослідженнях.

Спеціальні методи проведення аналітичної роботи включають найрізноманітніші методи, зокрема, техніко-економічний аналіз, фінансово-економічний аналіз, функціонально-вартісний аналіз, SWOT-аналіз. В принципі, деякі методи статистичного аналізу також можуть розглядатися як методи проведення аналітичної роботи. Взагалі, класифікація методів дослідження є досить умовною (і не принциповою), а групи методів не є взаємовиключними, тобто за різними ознаками один і той же метод може бути віднесений до різних груп.

Змістом *техніко-економічного аналізу* є вивчення взаємодії технічних і економічних процесів і встановлення їхнього впливу на економічні результати діяльності підприємства, виявлення резервів виробництва. Він включає, зокрема, такі види аналізу: аналіз організаційно-технічного рівня виробництва, аналіз основних виробничих фондів, аналіз використання матеріальних ресурсів підприємства, аналіз використання виробничих потужностей, аналіз витрат на виробництво та реалізацію продукції або послуг та ін.

Фінансово-економічний аналіз основну увагу приділяє дослідженню фінансових результатів діяльності підприємства і включає, зокрема, аналіз виконання фінансового плану, аналіз майнового стану підприємства, оцінку ліквідності та фінансової стійкості підприємства, аналіз ділової активності підприємства, аналіз прибутку і рентабельності підприємства та ін.

Функціонально-вартісний аналіз – це метод системного аналізу об'єкта, орієнтований на оптимізацію співвідношення споживчих властивостей об'єкта (наприклад, товару) та витрат на його розробку, виробництво і використання. Аналіз проводять за допомогою показників собівартості, матеріало-, трудо-, фондо-, енерго- наукомісткості, продуктивності праці тощо. Ключовим поняттям цього методу є корисний ефект, а результати аналізу можуть використовуватися для скорочення витрат на одиницю корисного ефекту.

SWOT-аналіз (SWOT – початкові літери англійських слів Strengths (Сильні сторони), Weaknesses (Слабкі сторони), Opportunities (Можливості), Threats (Загрози)) належить до методів стратегічного аналізу. SWOT-аналіз – це метод сумісного вивчення внутрішнього і зовнішнього середовища організації: встановлення зв'язків між внутрішніми сильними сторонами і слабкостями та

зовнішніми можливостями та загрозами. Результати SWOT-аналізу можуть бути використані для вибору стратегій підприємства.

Методи планових розрахунків і обґрунтувань – включають такі методи, як, наприклад, метод складання сітьового графіку, методи оцінки ефективності інвестицій та інші.

Метод складання сітьового графіку – одна з форм графічного відображення змісту, технологічної послідовності і взаємозв'язку робіт, які необхідно виконати для досягнення поставленої мети. Невід'ємною умовою складання сітьового графіка є встановлення тривалості окремих робіт. На цій основі визначається критичний шлях, сумарна тривалість якого буде найбільшою. Розрахунок тривалості критичного шляху за допомогою сітьового графіку дає змогу правильно організувати виконання наміченого завдання, розподілити та перерозподілити зусилля і матеріальні ресурси, використовуючи резерви часу.

Методи оцінки ефективності інвестицій – це способи визначення економічної доцільності довгострокового вкладення капіталу (інвестицій) у різні об'єкти. Основними показниками ефективності інвестицій з погляду теорії часової вартості грошей є чиста приведена вартість проєкту, внутрішня норма прибутковості проєкту, дисконтовані показники рентабельності проєкту та термін окупності проєкту.

Методи прогнозування включають якісні та кількісні методи. До якісних можна віднести методи експертних оцінок, до кількісних – метод екстраполяції, каузальне моделювання.

Методи експертних оцінок, які базуються на людському досвіді та інтуїції, передбачають розробку прогнозу на основі індивідуального чи колективного опитування фахівців (експертів). Дані методи використовуються для аналізу і прогнозування складних явищ або процесів, на розвиток яких справляють вплив багато чинників.

Метод екстраполяції полягає у вивченні попереднього і сучасного стану розвитку об'єкта і перенесення закономірностей минулого і сучасного розвитку на майбутнє. Даний метод потребує наявності певного ряду динаміки, побудованого на фактичних даних розвитку об'єкта за певний період. Метод екстраполяції використовують за відносно стабільного розвитку підприємства (чи окремих показників його діяльності) або за наявності сезонних чи циклічних коливань з чітко вираженим трендом.

Каузальне (причинно-наслідкове) моделювання базується на встановленні конкретного виду математичної залежності між незалежними і залежними

змінними. Дана залежність може використовуватися для прогнозування значень залежної змінної при заданих значеннях незалежної.

2.4 Стиль викладення результатів дипломної роботи

Дипломна робота магістра має бути написана науковим стилем. Не припускається використання побутового або публіцистичного стилю. Специфіка наукового стилю обумовлюється цілями і змістом наукового повідомлення – точно та однозначно викласти об’єктивні факти, дати пояснення цим фактам, виявити причинно-наслідкові зв’язки між явищами та закономірності розвитку об’єктів. Особливості цього стилю обумовлюються також характеристиками цільової аудиторії – адресатів наукової інформації. Ця аудиторія є, по-перше, підготовленою з точки зору кваліфікації та інтелектуального рівня, по-друге, зацікавленою, тобто мотивованою до сприйняття наукової інформації.

Далі розглянемо основні риси наукового стилю.

1 Термінологічна насиченість.

Використання термінів є однією з головних ознак наукового стилю. *Термін* – це слово або словосполучення, що використовується для позначення деякого поняття. Від звичайних слів терміни відрізняються точністю та однозначністю. Кожна наука має свій термінологічний апарат, а крім того існує і загальнонаукова термінологія (функція, множина, властивість тощо).

Не слід змішувати в одному дослідженні термінологію з різних галузей знань. Наприклад, якщо дослідження стосується проблем менеджменту, використання термінологічного апарату економічної теорії або політекономії є недоречним, наприклад, додаткова вартість, суспільна продуктивність праці, розширене відтворення виробництва, продуктивні сили та виробничі відносини і т. д. Особливо актуальним це є в тому випадку, коли поняття може використовуватися в різних науках і розглядатися з різних точок зору, наприклад, поняття «ефективність» може розглядатися і в економічній теорії, і в менеджменті.

Слід уникати вживання професійного жаргону, наприклад, «ритейлери» замість «роздрібні торговці», «кеш» замість «готівка», або «кондитерка» замість «кондитерська галузь».

Не можна також використовувати в наукових текстах суто побутову лексику або емоційно-забарвлені вирази, наприклад, «Коли Харківська бісквітна фабрика» викупила контрольний пакет акцій Харківської кондитерської фабрики, остання тягнула досить таки жалюгідне існування».

2 Логічна послідовність викладу.

Логічна послідовність викладу полягає у наявності смислових зв'язків між одиницями тексту, що слідують одна за одною, у переході від загального до часткового або від часткового до загального, в несуперечливості висновків.

3 Об'єктивність.

Об'єктивність наукового стилю обумовлюється специфікою наукового пізнання, яке спрямоване на встановлення істини. Об'єктивність полягає, зокрема, в обґрунтованості та доказовості наукових повідомлень, що складаються головним чином з констатації фактів і міркувань, ціллю яких є доведення закономірностей і зв'язків, що випливають з дослідження цих фактів.

В наукових текстах викладають не тільки власні ідеї і результати, але й чужі для обґрунтування тієї чи іншої наукової істини. Обов'язковою умовою об'єктивності викладу є сумлінне посилання на джерела інформації.

Об'єктивність наукового стилю також виключає прояв суб'єктивізму автора та його емоцій.

4 Точність та ясність.

Точність наукової мови пов'язана із здатністю автора однозначно виражати свої думки. В наукових повідомленнях немає місця для невизначеності, тому необхідно ретельно вибирати мовні засоби.

Інша важлива ознака наукової мови – її ясність – пов'язана із здатністю автора викладати інформацію зрозуміло і доступно. Доступність і дохідливість означають, що текст читається легко і ідеї автора сприймаються без жодних труднощів. В деяких випадках порушення ясності викладу пов'язане із бажанням автора надати його науковій праці видимість науковості.

Часто точність та ясність викладу знижуються, коли автор зловживає складнопідрядними реченнями з великою кількістю підрядних частин.

5 Узагальненість та знеособленість.

Узагальненість та знеособленість наукового стилю проявляються в першу чергу в тому, що в наукових текстах не використовуються дієслова та займенники в першій особі однини, наприклад, «я роблю висновок»; «на мою думку». При необхідності можна використовувати дієслова або займенники в першій особі множини, наприклад, «на нашу думку»; «з нашої точки зору».

Не використовуються також форми другої особи однини та множини, що визначають адресата повідомлення, наприклад, «як ви можете побачити».

Досить розповсюдженими в наукових текстах є односкладні дієслівні речення із присудком, вираженим дієсловом в першій особі множини теперішнього або майбутнього часу у позачасовому значенні, наприклад,

«проведемо порівняльний аналіз»; «визначимо поняття»; «розглянемо властивості» тощо.

Іноді в наукових текстах використовують форму викладу від третьої особи, наприклад, «автор пропонує», «на думку автора».

І звичайно ж, для наукового стилю характерним є вживання безособових та неозначено особових речень, наприклад, «слід відмітити, що дана модель є занадто спрощеною»; «необхідно порівняти характеристики об'єктів». Для опису результатів часто використовуються дієслова у пасивному стані, що позбавляє необхідності вказувати на суб'єкт дії, наприклад, «був розроблений метод», «запропонована модель», «виявлені протиріччя».

Як зазначалося раніше, іноді при проведенні наукового дослідження можуть використовуватися публіцистичні матеріали, наприклад, з різних бізнес-видань. Навіть якщо дані є достовірними і заслуговують на цитування в дипломній роботі, відтворення публіцистичного стилю є не припустимим. Стиль має бути адаптований і відповідати вимогам до наукового стилю.

Приклади стилю, який не відповідає ознакам наукового стилю:

«Найбільш успішним «завойовником» зовнішніх ринків був Житомирський маслозавод. Втім, за словами директора, подальшого розвитку експортний напрямок не одержить, оскільки внутрішній ринок для заводу цікавіший».

«За неофіційними даними «Ласунка» і «Полтавахолод» за два останні роки виставили в роздрібній торгівлі по 10 тисяч вітрин, «застовпив» у такий спосіб великі ділянки, і зупинятися не збираються».

Якщо різні фрагменти дипломної роботи написані різним стилем – це є вірною ознакою плагіату – автор роботи робив компіляцію фрагментів різних текстів замість того, щоб викладати думки самостійно.

3 ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Оформлення складових частин дипломної роботи магістра (титульного аркушу пояснювальної записки, завдання, реферату, змісту, основної частини (структури тексту: розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, а також елементів тексту: чисел і знаків, одиниць фізичних величин, формул, таблиць, ілюстрацій, посилань та приміток), додатків, списку джерел інформації) повинно відповідати вимогам стандарту університету СТЗВО-ХПІ-3.01-2021. Текстові документи у сфері навчального процесу. Загальні вимоги до виконання. «Текстові документи у сфері навчального процесу. Загальні вимоги до виконання СТЗВО-ХПІ-3.01-2021, який розміщений на сайті НТУ «ХПІ», категорія «Стандарти НТУ «ХПІ».

Дипломну роботу виконують на аркушах друкарського паперу формату А4 (297 мм x 210 мм). Під час виконання таблиць, ілюстрацій та додатків дозволено використовувати формат А3 (297 мм x 420 мм). Аркуш формату А3 підшивається по стороні 297 мм та складається до формату А4.

На аркушах мають бути залишені береги: лівий, нижній та верхній – не менше 20 мм, правий – не менше 10 мм.

Абзац по всій роботі повинен відповідати п'яти знакам.

Аркуші документа нумерують арабськими цифрами, проставляючи їх у правому верхньому кутку аркуша без будь-яких знаків. Нумерація аркушів повинна бути наскрізною для всього документа. На титульному аркуші (ТА), що є першим аркушем документа, номер не ставлять, але зараховують його у загальну нумерацію.

Текст документа виконують на одному боці аркуша через півтора інтервали, кегль шрифту 14 пт.; для елементів тексту (таблиць, приміток тощо) допускається шрифт 12 пт.; рекомендований шрифт – Times New Roman.

Помилки, описки та графічні неточності дозволено виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою.

Структурні елементи документа «РЕФЕРАТ», «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК ПОЗНАК ТА СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ», «ДОДАТОК» повинні починатися з нових сторінок. Назви структурних елементів розташовують симетрично тексту, виконують великими літерами напівжирним шрифтом, не нумерують, точку в кінці не ставлять і не підкреслюють.

Текст основної частини документа в залежності від його змісту поділяють на розділи, за потреби – на підрозділи. Розділи та підрозділи поділяють на

пункти; пункти, за потреби, – на підпункти. Пункти і підпункти можуть мати переліки.

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти повинні мати порядкові номери. Номер записують з абзацу арабськими цифрами. У кінці номера крапку не ставлять.

Розділи повинні бути пронумеровані у межах усього документа (1,2,3 і т.д.). Підрозділи – у межах розділу (1.1, 1.2 і т.д.); пункти – у межах або підрозділу (1.1.1, 1.1.2, 1.1.3 і т.д.); підпункти – у межах пункту (1.1.1.1, 1.1.1.2, 1.1.1.3 і т.д.).

Розділи і підрозділи повинні мати заголовки. Пункти та підпункти, за необхідності, можуть також мати заголовки. Заголовки розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів мають відображати їх зміст та бути стислими і точними. Крапку у кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох речень, їх розділяють крапкою. Переноси слів у заголовках заборонено.

Заголовки розділів виконують великими літерами напівжирним шрифтом і розташовують симетрично тексту. Дозволяється розташовувати заголовки розділів з абзацу.

Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів виконують малими літерами з першої великої напівжирним шрифтом і розташовують з абзацу. Між заголовком розділу і заголовком підрозділу або наступним текстом необхідно залишити один вільний рядок (21 пт.). Між заголовком підрозділу і заголовком пункту, а також між заголовком підрозділу (пункту, підпункту) та наступним текстом інтервал має бути таким, як у тексті.

Між попереднім текстом і заголовком розділу або підрозділу необхідно залишити один вільний рядок (21 пт.). Між попереднім текстом і заголовком пункту (підпункту) інтервал має бути таким, як у тексті.

Переліки у тексті позначають одним зі способів:

- арабськими цифрами з дужкою;
- малими літерами української абетки з дужкою (крім літер є, з, і, ї й, о, ч, ь);
- знаком тире.

Після слова, що передує перелікам, ставлять двокрапку. Текст переліків разом із позначенням починають з абзацу і виконують малими літерами, у кінці переліків ставлять крапку з комою (крім останнього, після якого ставлять крапку). Другі (подальші) рядки переліків слід починати від берега поля.

Допускається подальша деталізація переліків (другий рівень). У цьому випадку їх записують з абзацу відносно переліків першого рівня.

Приклад:

- 1) _____
 2) _____
 а) _____
 б) _____

Якщо переліки складаються з декількох закінчених фраз, їх позначають арабськими цифрами без дужки і крапки, починають з великої літери і відокремлюють один від одного крапкою.

Формули розташовують по тексту або окремими рядками.

Формули розташовують симетрично тексту; вище та нижче кожної формули залишають один вільний рядок. Інтервали між формулами, які слідують одна за одною, мають бути такими, як у тексті.

Таблиці мають бути пронумеровані. Їх нумерують у межах розділу. Номер записують після слова «Таблиця»; запис виконують над таблицею з лівого боку з абзацного відступу тексту. Таблиця може мати назву, яка повинна відображати зміст таблиці та бути стислою. Її записують після номера через риску малими літерами з першої великої. Зверху та знизу таблиці рекомендується залишати один вільний рядок.

На всі таблиці мають бути посилання у тексті. Таблицю, залежно від її розміру, можна розміщувати: після тексту, у якому вона згадується; на окремій наступній сторінці; у додатку до тексту документа. Допускається розташовувати таблицю вздовж довгого боку аркуша.

Якщо рядки або колонки таблиці виходять за межі формату сторінки, її поділяють на частини, розміщуючи одну частину під іншою, або переносять на наступну сторінку. У кожній частині повторюють її головку і боковик або замінюють рядком з номерами колонок, які зазначені у першій частині таблиці.

При цьому слово «Таблиця», її номер і назву розміщують тільки над першою частиною таблиці, а над іншими частинами з лівого боку друкують з абзацу: «Продовження таблиці __», а над останньою частиною – «Кінець таблиці __».

Колонка «Номер за порядком» («№ з/п») у таблиці не дозволяється. За потреби нумерації показників, параметрів чи інших даних порядкові номери слід зазначати у першій колонці (боковику) таблиці безпосередньо перед їх назвою,

Ілюстрації, розміщені у тексті, повинні мати підпис «Рисунок». На усі рисунки повинні бути посилання у тексті. Рисунок, як правило, слід розміщувати після першої згадки про нього в тексті. Рисунок розташовують симетрично тексту. Зверху та знизу рисунка рекомендується залишати один вільний рядок.

Якщо рисунків у розділі декілька, дозволяється розташовувати їх за порядком номерів у кінці розділу або оформлювати у вигляді додатків.

Рисунки повинні мати порядкові номери і можуть мати назву та пояснювальні дані (підрисунковий текст). Нумерація рисунків повинна бути у межах розділу. Назва рисунку має відображати зміст рисунка та бути стислою. Її розміщують симетрично рисунку після номера через риску і виконують малими літерами з першої великої. Слово «Рисунок» слід писати повністю.

Список джерел інформації (СДІ) – це список цитованих, згадуваних та використовуваних джерел інформації (ДІ).

До списку джерел інформації включають ДІ, на які надані посилання у тексті. У списку джерел бібліографічні описи джерел інформації розташовують у тому порядку, в якому джерела вперше згадуються у тексті. Порядкові номери описів у списку ДІ є номерами посилань на них.

Бібліографічні описи джерел інформації наводять у тому вигляді, в якому вони подані у джерелі інформації (на титульному аркуші, звороті титульного аркуша та інших елементах документа, що містять вихідні та аналогічні їм відомості) з урахуванням вимог ДСТУ ГОСТ 7.1:2006

Мова бібліографічного опису повинна відповідати мові вихідних відомостей (титульного аркуша, звороту титульного аркуша тощо) джерела інформації.

Якщо необхідно надати джерела, на які нема посилань у тексті документа, їх наводять у додатку.

Скорочення слів, що використовуються у бібліографічному описі, повинні відповідати: російською мовою – ГОСТ 7.12, українською – ДСТУ 3582, іноземними європейськими мовами – ДСТУ 7093.

Рисунки, таблиці, проміжні математичні докази та розрахунки, текст допоміжного характеру, а також документи, які видані як самостійні, можуть бути оформлені як додатки. Додатки є продовженням документа і мають наскрізну нумерацію сторінок, спільну з документом. Кожний додаток розміщують з нової сторінки. Додатки послідовно позначають великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Дозволено позначати додатки літерами латинської абетки (у випадку використання усіх літер української абетки), крім І та О. Слово «ДОДАТОК ___» розташовують симетрично тексту.

Примітки наводять, якщо необхідні пояснення або довідкові дані до змісту тексту, таблиць чи ілюстрацій. Примітки розташовують безпосередньо після тексту, ілюстрації або в таблиці, яких вони стосуються. Примітки до таблиці

розміщують над лінією, що позначає закінчення таблиці, і відокремлюють від основної частини таблиці тонкою суцільною лінією.

Примітки виконують з мінімальним міжрядковим інтервалом. Слово «Примітка» друкують шрифтом кегля 12 з абзацу з великої літери і не підкреслюють. Після слова «Примітка» ставлять крапку і на тому ж рядку з великої літери наводять текст примітки. Одну примітку не нумерують, наприклад:

Примітка. _____

Якщо приміток декілька, їх нумерують арабськими цифрами без крапки. У цьому випадку пишуть слово «Примітки», ставлять після нього двокрапку і з нового рядка з абзацу з великої літери разом з порядковим номером наводять текст примітки, наприклад:

Примітки:

1 _____

2 _____

Приклади наводять у тих випадках, коли вони пояснюють зміст тексту документа або сприяють більш стислому його викладенню. Приклади розташовують безпосередньо після тексту, який потребує пояснення.

Слово «Приклад», «Приклади» виконують курсивом і розміщують на окремому рядку з абзацу без розділових знаків. Якщо текст прикладу розміщено на тому ж рядку, що й слово «Приклад», то після слова «Приклад» ставиться крапка. Якщо прикладів декілька, їх нумерують так само, як примітки.

Якщо у тексті або таблиці необхідно пояснити окремі дані, то їх дозволено оформлювати виносками.

Виноски позначають надрядковими знаками. Знак виноски виконують арабськими цифрами з дужкою і розміщують на рівні верхнього обрізу шрифту.

Приклад. Пресуюче устаткування ³⁾

Допускається замість цифр позначати виноску зірочками *. Застосування більше чотирьох зірочок на одній сторінці не дозволяється. Знак виноски ставлять безпосередньо після того слова, числа, символу, речення, до якого надається пояснення, а також у самій виносці перед текстом пояснення. Виноски, що відносяться до тексту, розташовують з абзацу в кінці сторінки, на якій вони позначені, та відокремлюють від тексту короткою тонкою горизонтальною лінією завдовжки до 40 мм з лівого берега. Виноски, що відносяться до даних таблиці, розміщують над лінією, яка позначає закінчення таблиці та відокремлюють її від основної частини таблиці тонкою суцільною лінією. Нумерація виносков – окрема для кожної сторінки і таблиці.

У разі посилання на розділ, підрозділ, пункт, підпункт або перелік даного документа слід писати: «.. у розділі 3 ..»; «.. згідно з 3.1 ..»; «... відповідно до 4.2.2 ...»; «... зазначеного у переліку 2) 4.1.4...».

Посилання на таблиці, ілюстрації, формули та додатки даного документа подають таким чином:

- «... наведені у таблиці 2.4» або «...наведені у табл. 2.4»;
- «... подані у таблиці 6.1» або «... подані у табл. 6.1»;
- «... згідно з рисунком 3.2 ...» або «... з рис. 3.2 ...»;
- «... показано на рисунку 3.4» або «... показано на рис. 3.4»
- «... у формулах (2.1) – (2.4)»; « як видно з формул (2.1) – (2.4)...»;
- «... подані у додатку А»; «... наведені у додатку А».

При повторних посиланнях пишуть:

- «... дивись таблицю 6.1» або «... див. табл. 6.1»;
- «... дивись рисунок 2.4» або «... див. рис. 2.4»;
- «... дивись формулу (2.1)» або "... див. формулу (2.1)».

Посилання на джерела інформації даного документа позначають у тексті порядковими номерами у квадратних дужках таким чином:

«...у роботах [3], [4] ...»; «... [8], [9], [15] – [19]...», «[7, таблиця 34, с.98]...»; «...[5, с.18] ...».

Зразки оформлення структурних елементів та правила викладання і оформлення тексту документа надані у додатку Б.

ДОДАТОК А

Орієнтовна тематика та приклади тем дипломних робіт магістрів зі спеціальності 073 «Менеджмент»

За освітніми програмами:

«Менеджмент організацій та адміністрування» (МОА);

«Бізнес-адміністрування» (БА);

«Міжнародний бізнес» (МБ).

Освітні програми	Орієнтовні (рекомендовані) теми дипломної роботи магістра
Напрямок досліджень: Сталий розвиток, соціальна відповідальність, корпоративна культура	
МОА	Формування корпоративної організаційної культури
БА	Управління корпоративною соціальною відповідальністю бізнес-структури
МБ	Управління сталим розвитком міжнародного підприємства
Напрямок дослідження: Стратегічне управління, Антикризове управління	
МОА	Стратегічне управління розвитком організації Управління стратегічними змінами в організації. Управління реструктуризацією підприємства.
БА	Формування антикризової програми суб'єкта бізнесу Управління стратегічними змінами в бізнес-структурі
МБ	Антикризова стратегія міжнародної компанії в умовах глобалізації Управління міжнародними високотехнологічними підприємствами на основі бізнес-моделей Управління розвитком підприємства у складі міжнародного стратегічного альянсу Стратегія інноваційного розвитку міжнародної компанії
Напрямок дослідження: Менеджмент бізнес-процесів	
МОА	Управління внутрішніми бізнес-процесами підприємства Управління відносинами з зовнішніми контрагентами організації
БА	Формування бізнес-системи підприємства Управління організацією на основі системи збалансованих показників Управління бізнес-процесами компанії на основі реінжинірингу Управління аутсорсингом бізнес-процесів
МБ	Управління високотехнологічними інноваціями міжнародного підприємства на основі бізнес-моделей Управління міжнародними бізнес-процесами високотехнологічних підприємств на основі еджайл підходу Управління міжнародним лізингом у експортній діяльності підприємства Управління експортно-імпортними операціями підприємства Аутсорсинг у зовнішньоекономічній діяльності підприємства
Напрямок дослідження: Управління конкурентоспроможністю	
МОА	Управління конкурентоспроможністю підприємства.
БА	Формування конкурентних переваг підприємства.
МБ	Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства Управління міжнародною конкурентоспроможністю продукції підприємства

Напрямок дослідження: Управління результативністю	
МОА	Управління ефективністю господарської діяльності підприємства. Управління результативністю діяльності організації.
БА	Формування системи оцінки результативності внутрішніх процесів організації
МБ	Управління фінансовими результатами міжнародної компанії Управління фінансовими результатами підприємства з іноземним капіталом Управління ефективністю експортної діяльності підприємства
Напрямок дослідження: Управління персоналом	
МОА	Управління кадровим потенціалом підприємства. Формування системи мотивації персоналу на підприємстві. Управління дистанційною працею персоналу організації
БА	Управління продуктивністю праці персоналу. Управління розвитком персоналу підприємства.
МБ	Управління людськими ресурсами міжнародної компанії Управління аутстафінгом в мультинаціональній компанії
Напрямок дослідження: Управління маркетинговою діяльністю	
МОА БА	Управління комплексом маркетингу підприємства. Організація збутової діяльності підприємства. Організація рекламної діяльності підприємства. Управління маркетинговими комунікаціями підприємства. Формування товарної політики підприємства. Удосконалення цінової політики підприємства.
МБ	Стратегія міжнародного маркетингу компанії Маркетингова стратегія виходу підприємства на зарубіжний ринок Міжнародна маркетингова стратегія високотехнологічного стартапу Стратегія міжнародного брендингу підприємства Товарна стратегія експортної діяльності підприємства Цінова політика підприємства на світовому ринку Міжнародна стратегія контент-маркетингу підприємства Стратегія міжнародного просування продукції підприємства Управління міжнародною системою дистрибуції підприємства
Напрямок дослідження: Операційний менеджмент і логістика	
МОА	Управління виробничою діяльністю підприємства. Управління ресурсним потенціалом підприємства. Управління товарно-матеріальними запасами підприємства. Управління логістичною діяльністю підприємства. Організація операцій підприємства на основі принципів ощадливого виробництва
БА	Управління системою матеріально-технічного забезпечення підприємства. Логістичне управління витратами підприємства.
МБ	Організація міжнародних транспортно-експедиційних послуг підприємства. Управління міжнародними ланцюгами постачання підприємства. Управління логістичними операціями міжнародної компанії Проектування міжнародного ланцюга постачання продукції підприємства Логістична кооперація в ланцюгу поставок міжнародної компанії
Напрямок дослідження: фінансовий менеджмент, інвестиційний менеджмент	
МОА	Формування фінансової стратегії підприємства. Управління інвестиційною діяльністю підприємства. Управління борговим капіталом компанії.
БА	Управління вартістю підприємства. Управління інвестиційною привабливістю компанії

МБ	Планування та оптимізація витрат підприємства у експортній (імпортній) діяльності. Міжнародне фінансове планування високотехнологічного підприємства Управління борговим капіталом міжнародних компаній Інвестиційна діяльність міжнародної компанії (підприємства-суб'єкта ЗЕД) Управління міжнародними інвестиційними проєктами компанії.
Напрямок дослідження: Бізнес-моделювання, Управління проєктами, Управління інноваціями	
МОА	Управління інноваціями на підприємстві Формування інноваційного потенціалу підприємства. Управління інноваційним розвитком підприємства.
БА	Формування бізнес-моделі підприємства Управління бізнес-проєктами
МБ	Управління міжнародним підприємством на основі бізнес-моделей Управління міжнародним бізнесом високотехнологічних підприємств на основі еджайл підходу. Управління проєктами міжнародної компанії
Напрямок дослідження: Ризик-менеджмент	
МОА	Формування системи управління ризиками на підприємстві. Управління ризиками в інноваційній діяльності підприємства.
БА	Управління фінансовими ризиками підприємства. Управління комерційними ризиками підприємства.
МБ	Управління валютними ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Управління ризиками у зовнішньоекономічній діяльності підприємства.
Напрямок дослідження: Менеджмент якості	
МОА	Формування системи управління якістю на підприємстві
БА	Організація системи TQM на підприємстві
МБ	Управління культурою якості міжнародного підприємства

ДОДАТОК Б

Зразки оформлення структурних елементів та правила викладання і оформлення тексту документа

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до ДР: 106 с., 7 рис., 19 табл., 65 джерел, 2 додатки

Ключові слова: БІЗНЕС-ПРОЦЕС, УПРАВЛІННЯ, ОЦІНКА, ЕФЕКТИВНІСТЬ, РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ

Метою дослідження є наукове обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення системи управління бізнес-процесами промислового підприємства.

Об'єктом дослідження є система бізнес-процесів підприємства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів визначення, аналізу та оцінки бізнес-процесів промислового підприємства.

Для досягнення визначеної мети і вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові методи пізнання: порівняння, систематизації та узагальнення, аналізу і синтезу – для дослідження факторів впливу на фінансові результати підприємства; та спеціальні - метод аналізу ієрархій - для визначення показників оцінки бізнес-процесів і найбільш прийняттого контрагента.

Наукова новизна роботи полягає у тому, що набули подальшого розвитку класифікація характеристик бізнес-процесів та метод оцінювання складності бізнес-процесів за допомогою матриці відповідальності.

Практична значущість роботи полягає в тому, що запровадження запропонованих заходів приведе до покращення якості управління бізнес-процесами та отримання економічного ефекту.

ABSTRACT

(англійською (німецькою, французькою) мовою)

Explanatory note contains: 135 pages, 29 figures, 25 tables, 139 references, 2 appendices

Key words: CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY (CSR), CSR COMMUNICATIONS, SUSTAINABLE DEVELOPMENT, CREATING SHARED VALUE, CREATING INTEGRATED VALUE

The research goal is to develop recommendations on the improvement of corporate social responsibility (CSR) management for Nestle Ukraine.

The research object is the CSR management in the global company Nestle and Nestle Ukraine.

The subject matter of the research is theoretical, methodological, and practical aspects of the CSR management in the company.

In the thesis, the theoretical and methodological framework of CSR management was examined, a model of CSR management based on the concept of creating integrated value was proposed, the current trends in the CSR development worldwide and in Ukraine were analyzed, the performances of Nestle Global and Nestle Ukraine in the CSR sphere were evaluated.

As a result of the analysis, the deficiencies in the CSR management of Nestle Ukraine were detected, the directions for improving CSR management were suggested, specific measures within those directions were developed, the costs and expected results of the implementation of the recommendations were estimated. The practical value of the work consists in the fact that the implementation of the propositions will allow Nestle Ukraine to become more transparent and improve its image in the eyes of stakeholders.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Інститут Навчально-науковий інститут економіки,
менеджменту і міжнародного бізнесу

Кафедра Менеджменту

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма Бізнес - адміністрування

До захисту допускаю

Завідувачка кафедри

Олена ПРОХОРЕНКО

(ім'я та прізвище)

(підпис, дата)

ДИПЛОМНА РОБОТА

другого (магістерського) рівня вищої освіти

Тема роботи Бізнес планування діяльності малого підприємства

Шифр роботи **БЕМ-М521а.05**

(група, номер теми за наказом)

Виконавець Коваленко Сергій Михайлович

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівниця доцент Замула Олена Василівна

(посада, прізвище, ім'я, по-батькові)

Харків 2022

Назва виробу, об'єкта або теми				Назва документа		Формат	Кільк. арк.	Примітка	
				<u>Документи загальні</u>					
				Завдання на ДР		A4	1		
				Пояснювальна записка до ДР		A4	80		
				<u>Ілюстративні матеріали</u>					
Стратегічне планування розвитку підприємства				Презентація		A4	11		
				БЕМ-М621а.05 ВД					
	Прізвище	Підп.	Дата						
Розроб.	Коваленко			Стратегічне планування розвитку підприємства			Літ.	Аркуш	Аркушів
Перев.	Замула						Д	Р	М
Н.конт.	Горбунов			Відомість документів			НТУ «ХП» Кафедра Менеджменту		
Затв.	Прохоренко								

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»**

Інститут (факультет) Навчально-науковий інститут економіки,
менеджменту і міжнародного бізнесу

Кафедра Менеджменту

Рівень вищої освіти другий (магістерський)

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма «Бізнес - адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри _____

(підпис)

Олена ПРОХОРЕНКО

(ім'я та прізвище)

«___» _____ 2022 року

ЗАВДАННЯ

НА ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ (ЦІ)

(прізвище, ім'я, по батькові)

1 Тема роботи Бізнес планування діяльності малого підприємства

керівник (ця) роботи _____

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджена наказом закладу вищої освіти від «___» _____ 20__ р. № _____

2 Термін подання студентом (кою) роботи _____

3 Вихідні дані до роботи _____

(Зворотня сторона «Завдання»)

4 Перелік питань, які потрібно розробити у пояснювальній записці _____

5 Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)
Презентація на 11 аркушах формату А4 _____

6 Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці та навколишнього середовища	Сидоренко І.І., доц. кафедри		
Цивільний захист	Савченко П.І., ст. викладач		

7 Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер етапу	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Вибір і обґрунтування теми, постановка цілей і завдань		
2	Аналітичний огляд джерел, вибір методики досліджень		
3	Підготовка і виконання пояснювальної записки		
4	Підготовка висновків до дипломної роботи		
5	Складання відомості документів, оформлення ПЗ		
6	Виконання презентації, доповіді		
7	Подання ДР на відгук та зовнішню рецензію		
8	Подання ДР на допуск до захисту		
9	Захист ДР		

Студент (ка) _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Керівник (ця) роботи _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Інститут (факультет) Навчально-науковий інститут економіки,
менеджменту і міжнародного бізнесу

Кафедра Менеджменту

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма Бізнес - адміністрування

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до дипломної роботи

другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему «Бізнес планування діяльності малого підприємства»

Виконав студент(ка) бкурсу, групи БЕМ-М521а

Коваленко І. С.

(підпис, прізвище та ініціали)

Керівниця Замула О. В.

(підпис, прізвище та ініціали)

Рецензентка Шевченко М.М.

(підпис, прізвище та ініціали)

Нормоконтроль Горбунов М.П.

(підпис, прізвище та ініціали)

Харків 2022

(Зразок оформлення змісту)

2

ЗМІСТ

Вступ.....	3
1 Теоретико-методологічні аспекти управління збутовою діяльністю підприємства.....	6
1.1 Поняття збуту. його місце в діяльності підприємства. Вплив збуту на фінансові показники підприємства	6
Висновки.....	8
Список джерел інформації.....	90
Додаток А Договір постачання товарів (медикаментів) ПАТ «Фармак» на 2023 рік	97

(Зразок оформлення розділів та підрозділів)

1 АНАЛІЗ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ОЦІНЮВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОНДИТЕРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Сутність конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах

Класична теорія говорить, що конкуренція – це боротьба між виробниками товарів та послуг за кращі, економічно вигідні умови виробництва та реалізації.

1.2 Показники конкурентоспроможності промислових підприємства

1.2.1 Показники якості продукції

(Зразок оформлення формул)

Фондоозброєність – вартість основних виробничих фондів, що припадає на одного працівника. Обчислюється діленням середньорічної вартості основних фондів на кількість працівників та розраховується за формулою 1.4 [34]:

$$\Phi_0 = \text{ОФ} / \text{Чсс}, \quad (1.4)$$

де ОФ – середньорічна вартість основних фондів;

Чсс – середньорічна кількість працівників.

Ефективність використання сировино-товарних ресурсів оцінюється за допомогою показників матеріаломісткості та матеріаловіддачі.

(Зразок оформлення таблиці)

Таблиця 2.3 – Динаміка абсолютних показників, які характеризують фінансовий результат підприємства

У тисячах грн.

Показники	Фактичне значення,			Абсолютне відхилення	
	2020	2021	2022	2020-2021	2022-2021
1	2	3	4	5	6
1 Загальна вартість майна, тис.грн	2995,5	3603,0	3648,0	607,5	456,0
Примітка. Розміри у дужках застосовувати не рекомендується					

Висота рядків таблиці має бути не менше 8 мм.

Якщо таблиця розривається і переноситься на наступну сторінку, то над таблицею з абзацу пишеться:

Продовження таблиці 2.3

або :

Кінець таблиці 2.3

(Зразок оформлення переліку у тексті)

Основні характеристики приміщення з точки зору пожежної безпеки:

– приміщення відноситься до категорії пожежонебезпеки В, тому що в ньому перебувають горючі матеріали в холодному стані ДСТУ Б. В.1.1-36:2016 [55];

– ступінь вогнестійкості будинку II ДБН В. 1.1.–7–02 [57];

– приміщення сухе (відносна вологість < 60⁰).

Система пожежного захисту:

1) аварійне відключення й перемикання апаратури;

2) наявність первинних засобів пожежогасіння, вогнегасників ВВ-5, тому що вуглекислота має погану електропровідність, або порошкових вогнегасників;

3) для успішної евакуації персоналу при пожежі розміри дверей робочого приміщення повинні бути наступними:

а) ширина дверей не менш 1,5 м;

б) висота дверей не менш 2,0 м;

в) ширина коридору 1,8 м;

г) робоче приміщення повинне мати два виходи;

д) відстань від найбільш віддаленого робочого місця до виходу з будинку не повинне перевищувати 100 м.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ¹⁾

1 Закон України «про вищу освіту» №37-38, 2014 (із змінами і доповненнями) // Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

2 Законодавство України про працю: Збірник нормативно – правових актів. – Х.: ТОВ «Одісей», 2006. – 948 с.

3 Алістаєва А.В. Визначення показників оцінки людського розвитку підприємства / А.В. Алістаєва // Вісник Приазовського державного технічного університету: зб.наук.пр.– Маріуполь: ПДТУ, 2009. – Вип. 19.– С. 356-361.

4 Алістаєва А.В. Методичний підхід щодо визначення ефективності витрат з розвитку персоналу підприємства /А.В. Алістаєва // Економіка: проблеми теорії та практики: зб.наук. пр. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2010. – Вип. 260, Т.VI. – С. 1413–1421.

5 Балановська Т.І. Досвід підготовки кадрів в Японії // Удосконалення управління соціально-економічним розвитком АПК: Зб. наук. пр. – К.: НАУ, 2008. – С. 46–52.

7 Балановська Т.І. Професійний розвиток персоналу в системі АПК // Експрес-новини: наука, техніка, виробництво. – 2008. – № 7-8. – С. 50–52.

9 Богиня Д.П. Основи економіки праці: навч. посібник / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. – К.: Знання-Прес, 2009. – 313 с.

10 Ткач С. М. Нормативно-правове регулювання діяльності просторових форм організації бізнесу в Україні: ключові проблеми та перспективи розвитку / С. М. Ткач // Економіка та право. – 2017. – № 1 (46). – С. 105-112.

11 Faisal A. M. Case studies on the implementation of TQM in the Indian Leather SMEs // International Journal of Quality and Innovation. – 2016. – Т. 3. – №. 1. – Р. 17-29.

12 Довідка «Зовнішня торгівля України товарами та послугами у I кварталі 2020 року» [Електронний ресурс] – Режим доступу: [https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d294f7fc-4e7f-41a3-a50a-](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d294f7fc-4e7f-41a3-a50a-9e190e32c0b7&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiUIKvartali2020-Roku)

[9e190e32c0b7&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiUIKvartali2020-Roku](https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d294f7fc-4e7f-41a3-a50a-9e190e32c0b7&title=DovidkazovnishniaTorgivliaUkrainiTovaramiTaPoslugamiUIKvartali2020-Roku). – Дата перегляду: 05.12.2021.

1) Оформлення джерел у списку здійснювати відповідно до «Методичних вказівок щодо оформлення списку джерел інформації та цитування в текстових документах».

Приклади оформлення джерел інформації надано у додатку В.

(Зразок оформлення додатків)

ДОДАТОК А

Фінансова звітність підприємства ТОВ «Яготинський маслозавод»

Форма №1. Баланс (Звіт про фінансовий стан) на «31» грудня 2021 р.

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I Необоротні активи	1000	-	-
Нематеріальні активи			
первісна вартість	1001	-	-
накопичена амортизація	1002	-	-
Незавершені капітальні інвестиції	1005	-	-
Основні засоби	1010	216 956	288 984
первісна вартість	1011	389 792	497 008
знос	1012	172 836	208 024
Інвестиційна нерухомість	1015	-	-
Довгострокові біологічні активи	1020	-	-
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	-	-
інші фінансові інвестиції	1035	77 225	77 225
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040	-	-
Відстрочені податкові активи	1045	-	-
Інші необоротні активи	1090	-	-
Усього за розділом I	1095	294 181	366 209
II Оборотні активи			
Запаси	1100	122 105	111 350
Виробничі запаси	1101	51 510	70 728
Незавершене виробництво	1102	4 279	6 042
Готова продукція	1103	64 448	30 858
Товари	1104	1 868	3 724
Поточні біологічні активи	1110	-	-
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	285 378	315 882
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за видами авансами	1130	8 154	8 745
з бюджетом	1135	24	37
у тому числі з податку на прибуток	1136	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками із внутрішніх розрахунків	1145	233 296	380 464
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	418	913
Поточні фінансові інвестиції	1160	-	-
Гроші та їх еквіваленти	1165	13 430	33 152
Готівка	1166	14	23
Витрати майбутніх періодів	1170	884	187
Інші оборотні активи	1190	3 087	1 011
Усього за розділом II	1195	666 776	851 741
III Необоротні активи, утримувані для продажу	1200	-	-
Баланс	1300	960 957	1 217 950

ДОДАТОК Б

Фінансова звітність ПАТ «Європокриття»

Таблиця Б.1 – Баланс ПАТ «Європокриття» за 2021 рік

Актив	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1. Необоротні активи		
Нематеріальні активи:		
- залишкова вартість	49,6	28,4
- первісна вартість	120	102,4
- накопичена амортизація	70,4	74
- незавершене будівництво	678,9	226,9
Основні засоби:		
- залишкова вартість	24696,1	29406,6
- первісна вартість	34816,6	41397,7
- знос	10120,5	11991,1
- інші фінансові інвестиції	-	-
- довгострокова дебіторська заборгованість	105	57,7
- відстрочені податкові активи	-	-
- інші необоротні активи	-	-
Усього за розділом 1	25529,6	29719,6
2. Оборотні активи		
Запаси:		
- виробничі запаси	2603,4	3009,7
- тварини на вирощуванні та відгодівлі	-	-
- незавершене виробництво	-	-
- готова продукція	17,8	15,4
- товари	93,3	77,8
- векселі одержані	-	-
- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги	-	-
- чиста реалізаційна вартість	1350,8	2147,5
- первісна вартість	1350,8	2147,5
- резерв сумнівних боргів	-	-
Дебіторська заборгованість за розрахунками:		
- з бюджетом	17,6	49,6
- за виданими авансами	932	3345,8

ДОДАТОК В

**Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел інформації
(відповідно до вимог Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 із
офіційними виправленнями у 2017 році)**

Таблиця В.1

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 4. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 5. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 6. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.
Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с.

Продовження таблиці В.1

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т., Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляєв Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М. П., Неживенко А. П., Пепа Т. В. Економічна психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с. 6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с. 7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с. 8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с. 9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с. 10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с. 11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.

Продовження таблиці В.1

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Багатотомні видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с. 2. Лодий П. Д. Сочинения: в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков; авт. вступ. ст. А. В. Синицына. Киев; Мелитополь: НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницького, 2015. Т. 1. 306 с. 3. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с. 4. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права: в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4: Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.
Препринти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1). 2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2017. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.

Продовження таблиці В.1

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Стандарти	<ol style="list-style-type: none"> 1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація). 2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с. 3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).
Каталоги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с. 2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с. 3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін. ; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.
Бібліографічні покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодед О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с. (Джерела української біографістики ; вип. 3).
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдеева О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.

Продовження таблиці В.1

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Автореферати дисертацій	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с. 2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с. 3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
Патенти	<ol style="list-style-type: none"> 1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с. 2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.
Частина книги	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баймуратов М. А. Імплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i> : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493. 2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i> : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 3. Коломоець Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i> : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195–197. 4. Алексеев В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
Частина довідкового видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673. 2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i> : словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55. 3. Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.

Продовження таблиці В.1

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Частина видання: матеріали конференції	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i> : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137. 3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. <i>Формирование толерантного сознания в обществе</i> : материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150. 4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i> : зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.
Частина продовжуваного видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Коломоець Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формулювання їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46. 2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159. 3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.
Частина періодичного видання	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92. 2. Коломоець Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79. 3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5. 4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15. 5. Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.

Кінець таблиці В.1

Характеристик а джерела	Приклад оформлення
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsey.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. – URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>

Примітка. Бібліографічний опис оформлюється згідно з [ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні вимоги та правила складання»](#)

Навчальне видання

Методичні вказівки

з підготовки та захисту дипломної роботи ступеня вищої освіти «магістр» за
спеціальністю «Менеджмент»
освітні програми
«Менеджмент організацій та адміністрування»
«Бізнес-адміністрування»
«Міжнародний бізнес»

Укладачі:

ПРОХОРЕНКО Олена Вікторівна
ГОРБУНОВ Микола Петрович
ДАНЬКО Тарас Володимирович
ЗУБКОВА Аліна Болеславівна
КЛЕПКОВА Світлана Володимирівна
НАЩЕКІНА Ольга Миколаївна

Відповідальний за випуск доц. Прохоренко О.В.
Роботу рекомендувала до друку проф. Манойленко О.В.
В авторській редакції

План 2022 р., поз. _____

Підп. до друку _____2022
Гарнітура Times New Roman.

Видавець Видавничий центр НТУ «ХП».
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Самостійне електронне видання